

Vergaderjaar 2006–2007

31 031 V

**Jaarverslag en slotwet ministerie van
Buitenlandse Zaken 2006**

31 044

**Jaarverslag van de Homogene Groep
Internationale Samenwerking voor het jaar 2006**

Nr. 15

VERSLAG VAN EEN WETGEVINGSOVERLEG

Vastgesteld 21 juni 2007

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken¹ heeft op 14 juni 2007 overleg gevoerd met minister Verhagen van Buitenlandse Zaken en minister Koenders voor Ontwikkelingssamenwerking over **de financiële verantwoording over het jaar 2006**.

Van het overleg brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Ormel

De adjunct-griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Van Toor

¹ Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Wilders (PVV), Waalkens (PvdA), Van Baalen (VVD), Çörüz (CDA), Ormel (CDA), voorzitter, Ferrier (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Blom (PvdA), Eijssink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé-Hamming (VVD), Irrgang (SP), Knops (CDA), Boekstijn (VVD), Voordewind (ChristenUnie), Pechtold (D66), ondervoorzitter, Van Gennip (CDA), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Van Raak (SP), Gill'ard (PvdA) en Thieme (PvdD).
Plv. leden: De Wit (SP), Van der Vlies (SGP), Bosma (PVV), Vermeij (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Omtzigt (CDA), Jules Kortenhorst (CDA), Roland Kortenhorst (CDA), Jasper van Dijk (SP), Ten Hoopen (CDA), Besselink (PvdA), Leerdam (PvdA), Arib (PvdA), Neppéus (VVD), Lempens (SP), Schermers (CDA), Griffith (VVD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Van der Ham (D66), Jonker (CDA), Van Beek (VVD), Halsema (GroenLinks), Gesthuizen (SP), Samsom (PvdA) en Ouwehand (PvdD).

Stenografisch verslag van een wetgevingsoverleg van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken

Donderdag 14 juni 2007

Aanvang 10.00 uur

Voorzitter: Ormel

Aanwezig zijn 7 leden der Kamer, te weten:

Ormel, Boekestijn, Irrgang, De Roon, Ferrier, Peters en Gill'ard,

en de heer Verhagen, minister van Buitenlandse Zaken, en de heer Koenders, minister voor Ontwikkelingssamenwerking.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het jaarverslag van het ministerie van Buitenlandse Zaken 2006 (31031-V, nr. 1) en de daarbij behorende lijst van feitelijke vragen en antwoorden (31031-V, nr. 5);**
- **het rapport van de Algemene Rekenkamer bij het jaarverslag 2006 (31031, nr. 2) en de daarbij behorende lijst van feitelijke vragen en antwoorden (31031-V, nr. 6);**
- **het jaarverslag 2006 van de Homogene Groep Internationale samenwerking (HGIS) (31044, nr. 1) en de daarbij behorende lijst van feitelijke vragen en antwoorden (31044, nr. 2);**
- **de brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en voor Ontwikkelingssamenwerking d.d. 13 april 2007 inzake de uitvoering van het Stabiliteitsfonds in 2006 (30800-V, nr. 85);**
- **de brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en voor Ontwikkelingssamenwerking d.d. 1 mei 2007 houdende het rapport van de evaluatie van het Stabiliteitsfonds over de periode 2004-2005 (30800-V, nr. 91);**
- **de brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking d.d. 10 mei 2007 ten geleide van het rapport "Resultaten in Ontwikkeling 2005-2006" (29234, nr. 57) en de daarbij behorende lijst van feitelijke vragen en antwoorden (29234, nr. 58).**

De **voorzitter**: Ik heet de bewindslieden, de hen vergezellende ambtenaren, het publiek en de Kamerleden hartelijk welkom in de bijzondere setting van deze Oude Zaal. De agenda van vanmorgen is in drie delen opgeknipt. Tot circa half twaalf zullen wij spreken over het jaarverslag Buitenlandse Zaken 2006, van half twaalf tot twaalf over het Stabiliteitsfonds en van twaalf tot één over de resultatenrapportage Ontwikkelingssamenwerking 2005-2006.

Wij beginnen nu dus met de bespreking van het jaarverslag 2006, in welk kader ik allereerst het woord geef aan de heer Boekestijn die in zijn hoedanigheid van rapporteur namens de Kamer het woord zal voeren. Vervolgens zullen de minister van Buitenlandse Zaken en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking er kort op reageren. Daarna is het woord aan de Kamer met daaropvolgend de reactie van beide bewindslieden. Vervolgens is alleen een tweede termijn mogelijk voor degenen die moties willen indienen. Gezien de tijds-klem waarin wij allen zitten, zal ik alleen heel korte interrupties toestaan. Dan is nu het woord aan de rapporteur, de heer Boekestijn.

De heer **Boekestijn** (VVD): Mijnheer de voorzitter. Allereerst wil ik de Rekenkamer hartelijk bedanken voor haar rapport. Het bevat heel veel informatie waar individuele Kamerleden nooit op eigen houtje achter zullen komen. In die zin speelt de Rekenkamer een sleutelrol in de controle door de Kamer van de regering. Ook wil ik de Rekenkamer graag bedanken voor de buitengewoon heldere briefing die wij de afgelopen donderdag hebben gekregen. Het was verheugend dat er vier politieke partijen aan deelnamen en dat er een levendige discussie was.

Wat minder goed is, is dat bij het opstellen van de notitie van de commissie voor de Rijksuitgaven, waar ik die commissie overigens zeer dankbaar voor ben, de antwoorden op de feitelijke vragen die waren gesteld door de commissie voor Buitenlandse Zaken nog niet binnen waren. Dat is jammer, want op die manier werken wij een beetje langs elkaar heen.

Ik zal vandaag heel kort iets zeggen over de kwaliteit en de informatiewaarde van het jaarverslag en over de rechtmatigheid. De beleidsprestaties zijn steeds herkenbaar en uniform gepresenteerd per beleidsartikel. Dit zegt echter nog niets over de volledigheid, betrouwbaarheid, totstandkoming en bruikbaarheid van de gepresenteerde informatie. Op al deze punten is volgens de Rekenkamer verbetering noodzakelijk, omdat, zo vreest de Rekenkamer, anders het draagvlak voor ons buitenlands beleid wel eens zou kunnen afnemen. Dat is een probleem omdat de minister zelf ook in zijn jaarverslag aangeeft er zich zorgen over te maken. Met andere woorden: het is dus toch wel opvallend dat de beroemde VBTB-toets betrekkelijk magere resultaten oplevert. In het rapport staat namelijk dat in minder dan

35% van de gevallen sprake is van meetbare doelen. Vorig jaar was dat nog 40% en in de begroting van 2005 zelfs 50%. Bij ruim twee derde van het gevoerde beleid kan dus niet duidelijk worden gemaakt wat er nu eigenlijk is bereikt. Dat is bij ontwikkelingssamenwerking en buitenlands beleid wel begrijpelijk – het is ook heel vaak ongrijpbaar – maar twee derde is natuurlijk wel een beetje veel. De minister geeft aan dat in veel gevallen de relatie tussen beleid en doelen eerder een plausibele is dan een causale. De Rekenkamer zegt daarover dat het erge is dat zelfs die plausibiliteit in veel gevallen niet kan worden aangetoond.

Bij de inzichten in de geleverde prestaties gaat het wat beter. Dit percentage is gestegen van 25 naar ruim 40. Dat is mooi maar dat betekent wel dat van minder dan de helft van het beleid de Kamer slecht inzicht krijgt van wat er nu concreet wordt gedaan. Ook de totstandkoming van de wel aanwezige informatie is gebrekkig. Wij weten niet altijd waar de cijfers vandaan komen en ook de interne accountantsdienst, de DAD, klaagt hierover. Dan nog iets over de vraag of de informatie zinvol en bruikbaar is. De Rekenkamer heeft de doelstellingen met de daarbij horende beleidsprestaties onderzocht. Het gaat om onderwijs, 8% van de begroting ofwel 397 mln. Op dit gebied kunnen wij dus iets zeggen over de zinvolheid en de bruikbaarheid van die informatie. Daar plaatste de Rekenkamer drie kritische noten bij.

In de eerste plaats: bij uitbreiding van de steun aan onderwijsprojecten is geen nulmeting verricht. De uitbreiding kan dus niet worden vastgesteld. In het antwoord van de minister hierop staat dat het alleen kwalitatief kan gebeuren. Dat is natuurlijk discutabel. Uitbreiding van de steun lijkt mij een onderwerp dat toch kwantificeerbaar zou moeten zijn. Dat is ook de mening van de Rekenkamer.

In de tweede plaats: een doelstelling was niet volledig behaald door vertraging maar de oorzaak wordt niet vermeld. In de derde plaats: bij het meten van het aantal kinderen dat naar school gaat, hanteert men inputcijfers (50 dollar per kind per jaar), maar dat betekent nog niet dat kinderen ook werkelijk naar school gaan. De Rekenkamer heeft dus slechts een doelstelling onderzocht op de zinvolheid en de bruikbaarheid. Wij kunnen dus op dit punt niets zeggen over de andere doelstellingen. Tot slot nog iets over rechtmatigheid, dus over de vraag of het beleid in overeenstemming met de wettelijke regels is. Hierbij zijn zeven onvolkomenheden gesignaleerd waarvan er één als ernstig wordt betiteld, namelijk het voorschottenbeheer. Op dit punt is de Rekenkamer al meer dan tien jaar kritisch. Over de periode 1993-2006 gaat het hierbij om een totaalbedrag van 5,7 mld. en veel voorschotten uit de periode 1993-2002 zijn niet meer te achterhalen. Sinds 2000 daalt het aantal onvolkomenheden wel maar het gaat tergend langzaam. Bovendien is van die 5,7 mld. 5% achterstallig, in de zin dat er sprake is van nog niet vervulde rapportageverplichtingen. De echte harde kern van de problematiek is dus 285 mln., maar helaas is het rappel- en sanctiebeleid gebrekkig. Er is nu een plan van aanpak van de minister, waardoor de Algemene Rekenkamer haar bezwaar heeft ingetrokken. Grote vraag is natuurlijk of de minister erin zal slagen om die harde kernproblematiek van 285 mln. op te lossen.

Ik kom tot een eendoordeel. Het rapport van de Algemene Rekenkamer is kritisch. In de eerste plaats: ruim

twee derde van de gestelde doelen is niet meetbaar. Daar kan dus niet in kwantitatieve zin over worden gesproken. Niet alles is kwantificeerbaar, zeker niet bij OS, maar het feit dat slechts een derde van de doelen meetbaar is, is mager. De relatie tussen beleid en doelen is dus in veel gevallen niet causaal maar ook niet plausibel.

In de tweede plaats: bij de prestaties is 60% niet meetbaar. Dat is een hoog percentage. Bij wat wel meetbaar is, is de informatie vaak gebrekkig of zelfs niet voorhanden.

In de derde plaats: bij de beleidsdoelstelling onderwijs is niet alle informatie bruikbaar en zinvol.

In de vierde plaats; bij het voorschottenbeheer is er sprake van 285 mln. achterstallig.

Met andere woorden: bij alle onzekerheid – ook na het rapport van de Algemene Rekenkamer blijft nog veel onzeker – is er één ding zeker, namelijk dat bij het ministerie van Buitenlandse Zaken zeker ruimte is voor verbetering.

De voorzitter: Namens de overige collega's van de Kamer bedank ik de rapporteur voor zijn zeer goede inbreng. Ik verzoek beide ministers om hierop een korte reactie te geven.

Minister Verhagen: Voorzitter. Ik dank de rapporteur voor zijn rapportage namens de Kamer. Hij heeft aangegeven dat het opmerkelijk is dat van twee derde van het beleid niet duidelijk gemaakt zou zijn wat er bereikt is. In principe zijn de minister voor Ontwikkelingsamenwerking en de minister van Buitenlandse Zaken in staat om duidelijk te maken wat er bereikt is, waarbij zij zich niet behoeven te beperken tot een derde deel. Wel ben ik van mening dat het jaarverslag zich zou moeten beperken tot een uitzonderingenrapportage. Dat betekent dat daarin de opmerkelijke zaken worden toegelicht, dus de zaken die niet zijn behaald of die juist heel goed zijn gegaan. Anders zouden wij teruggaan naar de situatie waarin je alles gaat beschrijven, terwijl ik denk dat het beter is om je te beperken tot de opmerkelijke zaken. Andere concrete resultaten zijn opgenomen in andere documenten, zoals de brieven en evaluaties die de Kamer bereiken. Er is dus veel meer informatie op basis waarvan de Kamer een beeld kan krijgen over het functioneren van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingsamenwerking dan alleen het jaarverslag. Het heeft naar mijn mening weinig zin als wij de Kamer een heel dik boek geven waarin wij alles beschrijven wat er is gebeurd.

Verder is gevraagd waarom het percentage van concrete doelen zo laag is. In 2005 heeft Buitenlandse Zaken een nieuwe begrotingsindeling gemaakt. Daarmee hebben wij een grote stap gezet op weg naar een goede en concrete begroting. Die nieuwe indeling betekent wel dat niet alles meteen goed staat. Er is dus verdere verbetering mogelijk. Ik zeg toe dat ik probeer om mijn beleid zo concreet mogelijk aan de Kamer voor te leggen. Net als in de afgelopen begroting blijf ik streven naar verbetering.

Ik kan overigens niet altijd de criteria van de Rekenkamer volgen. Ik ben van mening dat zij soms wat doorschiet. Zij telt op een zwart-witmanier hoe goed wij het doen. Ik ga mij dus ook niet vastleggen op een percentage. Daar leent het beleidsterrein zich ook niet voor. Mijn voorgangers hebben reeds in twee brieven over de begroting

uitgelegd waarom dit op buitenlands beleid niet zo meetbaar is. Je kunt moeilijk zeggen dat doordat ik gisteren in het Midden-Oosten was, er dit en dit nu bereikt is. Het causale verband tussen de ontwikkelingen in de Gazastrook en mijn aanwezigheid zal ik u niet schetsen. Ik hoop wel dat ik daar door mijn inbreng enige effecten heb teweeggebracht ten aanzien van de wijze waarop de Palestijnse eenheidsregering en president Abbas zich opstellen, maar het precieze effect is natuurlijk moeilijk te meten.

Vervolgens heeft de rapporteur gewezen op de kritiek van de Rekenkamer dat er geen causale maar een plausibele relatie wordt gelegd tussen de in het jaarverslag opgenomen doelen en de daarbij gekozen indicatoren. Het is waar dat in veel gevallen alleen plausibel te maken is dat de Nederlandse inzet heeft geleid tot een bepaald resultaat. Een echt causaal verband is vaak niet te leggen. Wel zet ik alles op alles om de plausibiliteit goed te onderbouwen.

Dan de vraag of in het volgende jaarverslag de doelen en prestaties in hun onderlinge relaties beter kunnen worden toegelicht. In de afgelopen begrotingen zijn steeds stappen gezet naar de concrete beschrijving van doelen, prestaties en onderlinge relaties. Ook dit jaar wil ik absoluut een stap voorwaarts zetten, maar er zijn grenzen aan de mate van concreetheid waarin ik mijn doelen kan verantwoorden. Als de begrotingen concreter worden, worden ook de jaarverslagen concreter. Dat zal de Kamer de komende jaren ongetwijfeld ervaren. In met name de andere documenten waaraan ik zo-even refereerde laat ik de Kamer weten of de in de begroting opgenomen doelen zijn behaald. Het jaarverslag zou in mijn ogen de uitzonderingenrapportage moeten blijven. De rapporteur vroeg verder waarom in meer dan de helft van de gevallen geen inzicht is geboden. De Rekenkamer maakt een zwart-witoptelling van de zaken die ik niet toelicht in het jaarverslag. Ik ben het dan ook niet eens met de analyse van de Rekenkamer. In de tabellen inzake de beleidsprestaties kan nagegaan worden of beleidsprestaties wel of niet gehaald zijn. Die worden door mij allemaal niet toegelicht, gelet op de uitzonderingen die wij in het jaarverslag meenemen. De Kamer kan er wel van uitgaan dat wij door blijven gaan om haar zo concreet mogelijk te informeren, zonder ons vast te leggen op percentages.

Minister Koenders: Voorzitter. Ook ik dank de rapporteur voor zijn inbreng. Ik denk dat dit een goede manier is om tussen regering en Kamer een overleg te hebben over de verantwoording van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor de uitgaven en het beleid. Dit wetgevings-overleg is in die zin anders ten opzichte van de overleggen in vorige jaren, omdat ik nu als nieuw bewindspersoon voor Ontwikkelingssamenwerking verantwoording afleg over het beleid van mijn voorgangster. Dat is ook een goede zaak. Ik sta er ook voor. Het is een goede praktijk in Nederland dat wij de verantwoordelijkheid overnemen van het voorgaande kabinet. Ik vind het ten aanzien van de belastingbetaler essentieel dat duidelijk wordt gemaakt dat het geld goed wordt uitgegeven. Ik zal ook aangeven dat dit bij Ontwikkelingssamenwerking goed gebeurt. Democratische verantwoording van uitgegeven gelden is mijns inziens essentieel. Ik ben het niet eens met de conclusie die naar voren is gekomen dat er bij Buitenlandse Zaken veel te verbeteren valt. Er is altijd wat te verbeteren. Dit kabinet zal zich

ervoor inzetten dat, als het gaat om de verantwoording van gelden en de meting van resultaten, de Kamer en het publiek maximaal worden ingelicht. Ik wijs er wel op dat in de analyse onjuistheden staan. Vorig jaar heeft de Kamer het ministerie van Buitenlandse Zaken juist gecompimenteerd met de enorme vooruitgang inzake het voorschottenbeheer en wij zijn nog veel verder gegaan qua verbeteringen. De foutmarge van het voorschottenbeheer is in 2006 spectaculair gedaald. Het verantwoordingstraject is in gang gezet. Ik zal daarover ook rapporteren als de Kamer dat wenst. Ik wil dat ook regelmatig doen via monitoringrapporten. Verder wijs ik erop dat de Rekenkamer haar bezwaar heeft ingetrokken naar aanleiding van het veranderingstraject dat al ingezet was en inmiddels voortgezet wordt.

Verder constateer ik dat de discussie over het voorschottenbeheer op een aantal misverstanden berust, met name in de media. Op een gegeven moment werd gezegd dat wij ten aanzien van een bedrag van 5,7 mld. niet zouden weten wat ermee gebeurd is, waarmee de suggestie werd gewekt dat Ontwikkelingssamenwerking zijn zaken niet op orde zou hebben. Het bedrag van 5,7 mld. is heel gemakkelijk te verklaren. Een voorschot is essentieel. Anders kun je niet aan ontwikkelingssamenwerking doen. Het gaat namelijk altijd om organisaties die zelf geen geld hebben. Anders behoeft je ze geen ontwikkelingshulp te geven. Dus je hebt automatisch al te maken met voorschotten. Uiteraard kijken wij heel goed naar de betrouwbaarheid van organisaties en projecten. Je zoekt de partners die in de moeilijkste omstandigheden toch resultaten weten te behalen. Wij weten dus precies aan wie de voorschotten worden verstrekt. De organisaties, projecten of overheden worden gescreend op beleidsrelevantie, haalbaarheid, beheersbaarheid en duurzaamheid. Voorafgaand aan elke overeenkomst als het gaat om voorschotbeheer wordt gekeken of er een grote kans is dat het programma effect behaalt. Dan is er dus behoefte aan geld. Dat betreft dan een voorschot dat wordt gegeven voor zes maanden. Dat kan gemotiveerd in voorkomende gevallen ook voor een jaar worden gegeven. Het wordt pas afgeboekt – volgens mij is dat de essentie van betrouwbaar beheer – als vastgesteld is dat de vooraf afgesproken prestatie geleverd is en de juistheid van de uitgaven is verzekerd. Daarover wordt ook gerapporteerd. Het kost een heleboel bureaucratie maar dat hebben wij er graag voor over om te weten dat de belastingbetaler waar voor zijn geld krijgt. Als er niet wordt gerapporteerd, wordt er direct gerappelleerd. Er zijn ook regels voor. Als na herhaalde rappels geen rapportage is ontvangen, wordt een sanctie opgelegd. Vaak kan dan ook een deel van de bijdrage worden teruggevorderd.

Een en ander neemt niet weg dat een aantal dingen verbeterd kan worden. Zo zijn wij bezig met het investeren in kennisbehoud door ervoor te zorgen dat al die rappels en sancties precies worden geregistreerd op centraal niveau. Dat kost extra energie en mensen, maar wij zijn bereid om dat te doen. Het is wel altijd een afweging tussen bureaucratie, berekeningen, verantwoording en doelmatigheid van beheer. Ik constateer dat het ministerie van Buitenlandse Zaken ter zake enorme vooruitgang heeft geboekt. Ik neem dan ook echt afstand van de suggestie in de media alsof er sprake zou zijn van een gat van 5,7 mld. Wij gaan maximaal twaalf maanden voorfinancieren. Dan is er een periode van zes maanden voor het opstellen en indienen van verantwoording door

de organisaties en de beoordeling door Buitenlandse Zaken. De jaarlijkse omzet van Ontwikkelingssamenwerking is ongeveer 4 mld. Dat betekent dat er redelijkerwijs een voorschottenbestand is van ongeveer 6 mld. Daar zitten wij dus nog onder. Het heeft dus niets te maken met het verkeerd uitgeven van geld. Integendeel, je zou kunnen zeggen dat het de essentie is dat wij pas iets afboeken als wij zeker weten dat het goed besteed is. Bij sommige projecten duurt dat wat langer. Vooral multilaterale organisaties hebben vaak een aantal programma's over de jaren heen waarvan je de afrekening dus later krijgt. Daarom gaan wij die dus nog niet afboeken. Wij weten dan namelijk nog niet precies wat ermee gebeurd is. Het betreft in feite bijna allemaal voorschotten die verstrekt zijn sinds 2005. Er zijn er nog een paar van eerdere datum maar die gaan om veel kleinere bedragen. Wij zullen er ook naar kijken of er echt heel serieuze problemen mee zijn. Dat kan te maken hebben met vertraagde programma-uitvoering, maar zelfs een vertraagde programma-uitvoering hoeft niet noodzakelijkerwijs fout beleid te zijn. Ik geef het je maar te doen om op dit moment een programma te realiseren in Zuid-Sudan en ervoor te zorgen dat een en ander precies in de tijd loopt die je van tevoren had ingeschat. Het kan dus betekenen dat het voorschot langer blijft staan. Gelukkig maar, zeg ik er dan bij.

Het achterstallige bedrag betreft ongeveer 5% van de voorschotten, te weten 285 mln. Dat is dus heel wat anders dan de eerdergenoemde 5,7 mld. Waar nodig hebben wij ook nog bedragen teruggevorderd. Het ministerie heeft de afgelopen jaren dus stelselmatig geïnvesteerd in het verbeteren van het beheer van de voorfinancieringen. Het kan natuurlijk altijd beter, maar het is niet zo dat er bij Buitenlandse Zaken veel te verbeteren is. Wij zitten op een foutenpercentage van 0,6% bij de afhandeling van voorschotten op zo'n begroting. Ik geef het je te doen.

Vervolgens ga ik in op de kritiek van de Rekenkamer met betrekking tot de onderwijsdoelstelling die niet plausibel zou zijn. Ik vraag mij in gemoede af hoe je het anders zou kunnen bereiken. Wij hebben te maken met een internationaal geaccepteerd gegeven dat niet zomaar met de natte vinger is bedacht. Er liggen ook internationale evaluaties aan ten grondslag. Het gaat over de waarde die eraan gehecht wordt in organisaties die zich met onderwijs bezighouden, zoals Unicef. Het kost ongeveer 50 dollar om een kind een jaar lang basisonderwijs te bieden. Met het ons ter beschikking staande bedrag, mede naar aanleiding overigens van de motie-Hessing van enige jaren geleden, zijn ongeveer zes miljoen kinderen geholpen. Nu kan men opwerpen dat dit nog niet precies genoeg is en dat het meer onderbouwd moet worden. Welnu, als je naar een ontwikkelingsland reist, weet je dat de statistieken achterlopen en dat de onderzoekinstellingen niet precies weten hoeveel kinderen er zijn. Betekent dit dan dat je geen ontwikkelingshulp moet geven? Nederland financiert ten opzichte van andere landen relatief het meest in het opbouwen van statistiek en onderzoek in ontwikkelingslanden. Het is bijna in alle programma's een onderdeel, waardoor er veel meer meetbaar is dan vroeger. Maar niet alles is meetbaar. Dat is een deel van het ontwikkelingsprobleem. Het werkelijk aantal kinderen dat in 2006 onderwijs is gaan volgen, kan ik niet beoordelen. Ik kan dat wel beoordelen in 2008 en 2009, omdat dan zichtbaar is in de statistieken hoeveel kinderen naar school gaan.

Daarom kan ik in 2006 alleen een indicatie geven die plausibel te verklaren is. Ik ben het dan ook helemaal niet eens met de Rekenkamer dat dit niet plausibel te verklaren is. Er is wel degelijk sprake van plausibele verklaringen, zowel in de resultatenrapportage als in de andere evaluaties op het terrein van onderwijs.

De voorzitter: Dan gaan wij thans over tot de eerste termijn van de Kamer.

De heer Boekestijn (VVD): Mijnheer de voorzitter. Links heeft geen monopolie op de moraal. Ook de VVD-fractie is een warm pleitbezorger van ontwikkelingssamenwerking. De armoede, de aidsproblematiek en het onvolkomen bestuur grijpen iedereen die in Afrika rondreist, naar de keel. Het is een van de grootste intellectuele uitdagingen van onze tijd om een zo intelligent mogelijk antwoord te bedenken op het armoedevraagstuk en alles wat daarmee samenhangt. Dat antwoord laat zich maar moeizaam formuleren. Ontwikkelingssamenwerking raakt het volle leven in al zijn aspecten. De materie is buitengewoon weerbarstig en vallen en opstaan is daarbij het normale patroon. Juist omdat die materie zo weerbarstig is en niemand het antwoord weet op duurzame armoedebestrijding, is het van het allergrootste belang dat instituties die zich bezighouden met ontwikkelingssamenwerking, zich opstellen als lerende organisaties. Dat is cruciaal. Dat betekent dat zo veel mogelijk heldere en dus meetbare beleidsdoelstellingen en beleidsprestaties worden geformuleerd en dat de informatie waarmee men werkt, bruikbaar en zinvol is. Dat betekent niet dat alles meetbaar zou zijn en dat iedereen zich moet gedragen als cijferfetisjist. Het betekent wel dat er zo veel mogelijk gekwantificeerd moet worden en dat de meetbare informatie, als het nodig is, leidt tot beleidswijzigingen. Zonder dat is er namelijk geen sprake van lerende organisaties.

Er is nog een belangrijke reden waarom de ontwikkelingsorganisaties zich lerend moeten opstellen: het draagvlak voor de ontwikkelingssamenwerking. De Haagse politiek is meer dan ooit ontvankelijk voor de seismologie van het volkssentiment. Het Europadebat laat ons goed zien hoe snel het draagvlak voor de EU kan afkalven. Dat kan ook met OS gebeuren en dat zou heel betreurenswaardig zijn. Om te voorkomen dat het draagvlak voor OS verder afkalft, dient de regering er alles aan te doen om de kiezers het gevoel te geven dat het ontwikkelingsamenwerkingsbeleid zo effectief mogelijk is. Uit de laatste enquêtes blijkt dat het daar misgaat, dat een steeds kleinere minderheid werkelijk gelooft dat het geld aankomt bij de allerarmsten. De enige manier om deze tikkende tijdbom te demonteren, is een verhoging van de effectiviteit. Een andere weg is er niet. De VVD-fractie meent dat er ruimte is voor verbetering. Er zou een veel grotere inspanning kunnen worden verricht om meetbare doelstellingen en beleidsprestaties te formuleren. Er zou ook veel beter gedocumenteerd kunnen worden op welke cijfers men zich baseert. De impactevaluatie van de IOB en andere organisaties zouden ook veel meer invloed kunnen hebben op het beleid. Ten slotte zou het voorschottenbeheer veel beter georganiseerd dienen te worden.

Minister Koenders: U zegt dat het voorschottenbeheer beter georganiseerd moet worden. Ik heb u zo-even aangegeven dat wij nu op een foutenpercentage van

0,6% zitten en dat vorig jaar de Kamer gezegd heeft dat dit een compliment waard is. Vervolgens heb ik u uitgelegd dat wij het maximale doen om tot verdere verbetering te komen en dat de Rekenkamer met ons plan van aanpak heeft ingestemd. Ik zou graag willen weten wat wij nog meer moeten doen. Ik kan bijna niet lager uitkomen dan op een foutenpercentage van 0,6%.

De **voorzitter**: Ik begrijp de betrokkenheid van de ministers, maar ik verzoek hun toch om in hun termijn de beantwoording te doen.

De heer **Boekstijn** (VVD): Mijnheer Koenders, ik ben in het kader van mijn rapporteurschap heel genuanceerd geweest over het voorschottenbeheer. Ik heb niet gesproken over 5,7 mld., maar over de harde kern van 285 mln. Ik stel ook vast dat tussen 1993 en 2002 betrekkelijk veel voorschotten zijn gegeven die niet meer te achterhalen zijn. Dat is nu niet iets waarop het ministerie trots kan zijn. Ik stel ook vast dat er een rapport van de Algemene Rekenkamer voor nodig is om het sanctie- en rappelbeleid te verbeteren. Dat is ook niet iets waarvoor het ministerie zich op de borst zou kunnen kloppen. Is de minister dan ook bereid om zijn voorde- ringen ten aanzien van het voorschottenbeheer niet alleen naar de Algemene Rekenkamer te sturen maar eveneens driemaandelijks naar de Kamer? Is de minister bereid om in de komende jaarverslagen de relatie tussen de Nederlandse beleidseffecten en -prestaties meer inzichtelijk te maken en daarbij gebruik te maken van de beleidsaanbevelingen en expertise van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie? Is de minister bereid om een overzicht te sturen van de invloed van de beleidsaanbevelingen van de IOB van de afgelopen tien jaar op het ontwikkelingsbeleid? Is de minister het met mij eens dat zijn ministerie pas echt een lerende organisatie is als de IOB geheel autonoom kan besluiten welke evaluaties dienen plaats te vinden en dat de beleidsaanbeveling die daaruit voortvloeit het beleid ook daadwerkelijk beïnvloedt?

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Ook ik dank de heer Boekstijn voor zijn rapportage. Het verantwoorden van de begroting in het nieuwe begrotingsproces is een hardnekkige materie voor de Kamer om er op een zo effectief mogelijke wijze uitvoering aan te geven. Ik heb ook de indruk dat vooral de minister van Buitenlandse Zaken ermee worstelt hoe de regering haar beleid het beste kan verantwoorden. Ik zou er ook voor willen waarschuwen om al te snel op een stekelige manier op opmerkingen van de Rekenkamer te reageren. Ik meen dat de Rekenkamer ten aanzien van een aantal zaken wel degelijk een punt heeft.

Verder ben ik van oordeel dat echt werk moet worden gemaakt van het voorschottenbeheer. Het zou dan ook goed zijn als de Kamer op dat punt verder op de hoogte werd gehouden via tussentijdse rapportages. Ik ben het met de minister voor Ontwikkelingssamenwerking eens dat er geen sprake van kan zijn dat er een soort sfeertje ontstaat dat er 5,7 mld. over de balk is gegooid. Juist omdat daar geen sprake van is en er zelfs geen sprake van is dat er niet rechtmatig geld is besteed, is het van belang dat hieraan wat wordt gedaan. Dan is dat graatje uit de keel gewoon weg.

Verder heb ik nog een vraag over de verantwoording met betrekking tot multilaterale organisaties. Is er nu sprake

van dubbele bureaucratie, in de zin dat de bijdrage van Nederland apart moet worden verantwoord terwijl een multilaterale organisatie ook verantwoording aflegt over het totaal van de gelden? In dat geval zijn er mijns inziens mogelijkheden om het verantwoordingsproces beter te organiseren, dus niet dubbelop en het liefst met zo min mogelijk bureaucratie.

Vervolgens wil ik iets zeggen over de kosten van huisvesting bij Buitenlandse Zaken en de declaraties van representatiekosten. Ik heb daarover al iets gezegd bij het verantwoordingsdebat. Daarop is toen niet gereageerd door de regering. Ik denk dan ook dat het goed is om er nu weer aandacht voor te vragen. De Rekenkamer constateert een aantal ernstige onregelmatigheden bij de declaraties voor buitenlandse dienststreizen van het ministerie. Ik noem hotelnota's voor twee personen in plaats van één persoon, kosten voor privéverlenging van een buitenlandse reis, het laten vergezellen door partners en gezinsleden op buitenlandse reizen en ten onrechte gedeclareerde diners of cocktails voor de verjaardag van een ambassadeur of zijn partner. Waar het gaat om gemeenschapsgeld, is dit soort declareerpraktijken die in strijd zijn met de regels van het ministerie zelf, natuurlijk niet toelaatbaar. Ik denk dat het goed is dat beide ministers dit klip en klaar veroordelen. Aan de minister voor Ontwikkelingssamenwerking vraag ik in hoeverre hierbij sprake is van het verkeerd besteden van gelden voor ontwikkelingshulp.

Uit onderzoek blijkt dat in meer dan de helft van de onderzochte gevallen te veel wordt uitgegeven aan de huisvesting op diplomatieke posten. Het voorbeeld van Juba is het meest ernstige: een praktische verdubbeling van het budget, namelijk 5 mln. begroot, wat uiteindelijk 10 mln. werd. Als wij met andere landen samenwerken, waardoor wij uiteindelijk maar eenzesde deel van het budget betalen, is dat mooi voor de Nederlandse minister, maar dat maakt het natuurlijk niet minder erg.

De heer **De Roon** (PVV): Voorzitter. Ook ik dank de rapporteur voor zijn inbreng. Er is bij het ministerie van Buitenlandse Zaken sprake van zorgelijke punten op financieel terrein. Het is nog geen Ahold of Enron maar zorgelijk is het bepaald wel. Minstens zo erg of wellicht erger is het feit dat de minister dit lijkt te bagatelliseren. Volgens het ministerie is er namelijk niet veel aan de hand. Ik citeer: "De omvang van de uitstaande voorschotten is niet bijzonder groot. Die bedraagt om en nabij anderhalf maal de jaaromzet van 4 mld." Niet groot? Daar zal de hardwerkende belastingbetaler die jaarlijks gedwongen wordt om een deel van zijn zuurverdiende centen in de bodemloze put van ontwikkelingshulp te storten, volstrekt anders over denken. Van die 5,7 mld. aan voorschotten staat bijna de helft al meer dan een jaar open en er is van maar liefst 285 mln. nog niet eens rapportage opgemaakt terwijl dit al lang en breed gedaan had moeten zijn. Er staan voorschotten open, elk ter hoogte van minstens 1 mln. bij bijna 400 instanties en op de landenlijst worden, alsof het doodnormaal is, onder andere Syrië, Iran en Noord-Korea genoemd. En dan durft de minister doodleuk te concluderen dat het voorschottenbeheer de toets der kritiek kan doorstaan. Op welke planeet leeft deze minister eigenlijk? De ruim 0,25 mld. aan achterstallige voorschotten moet ondanks allerlei mooie beloftes dan ook direct worden teruggevorderd. Is de minister daartoe bereid?

Dan de problemen met betrekking tot de Nederlandse posten in het buitenland. In Nigeria en Sudan hebben gigantische overschrijdingen van begrote bouwkosten plaatsgevonden. Ook al ontkent de minister het, in Sudan was zelfs sprake van een onrechtmatige uitgave van maar liefst 5,4 mln. Verder constateert de Algemene Rekenkamer een aantal onvolkomenheden met betrekking tot reis- en representatiekosten. Het lijkt erop dat net als bij het voorschottenbeheer de minister de problemen bagatelliseert. Verder geeft de minister aan dat het geregeld voorkomt dat de ISB aanbevelingen doet voor inkrimping van posten en dat het aantal inkrimpingsvoorstellen het aantal uitbreidingsvoorstellen het afgelopen jaar in ruime mate overtrof. Daar kan maar één conclusie uit worden getrokken, namelijk dat die geldverslindende buitenlandse posten met minder personeel toe kunnen. Omdat het voor mijn fractie nog maar zeer de vraag is of de aanbevelingen van de ISB uiteindelijk opgevolgd worden, moeten wat de fractie van de Partij voor de Vrijheid betreft de ISB-rapporten voortaan openbaar worden gemaakt. Is de minister daartoe bereid?

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. Allereerst wil ik de heer Boekestijn bedanken voor het degelijke werk dat hij als rapporteur heeft afgeleverd.

In het algemeen is mijn fractie van mening dat de voorliggende jaarverslagen er overzichtelijker uitzien. Vorig jaar hebben wij met klem gevraagd om een overzichtelijke landenlijst. Die is er nu. Zo zijn er meer punten van verbetering te noemen. Dank daarvoor. Toch blijven er punten van zorg. Als je gaat kijken wat precies de informatie is om je een beeld te vormen van wat er is gebeurd, blijven namelijk toch nog wat vragen bestaan. Twee jaar geleden bij de bespreking van het jaarverslag heeft mijn fractie een punt gemaakt van twee onderdelen in het jaarverslag waarover wij niet tevreden waren. Dat betrof het voorschottenbeheer en de overschrijding van datgene wat er begroot was voor ambtswoningen en huur. In twee jaar is het kennelijk niet goed genoeg verbeterd om in ieder geval aan de burgers duidelijk te maken dat het beleid op dat gebied afdoende is. Wat betreft het voorschottenbeheer vraag ik de minister of hij het plan van aanpak op basis waarvan de Algemene Rekenkamer het bezwaar heeft ingetrokken, naar de Kamer wil sturen en of hij de Kamer elke drie maanden op de hoogte wil houden van de stappen die gezet worden om de situatie rond het voorschottenbeheer te verbeteren. Oké, er zijn vorderingen gemaakt, maar kennelijk komt dat niet op ons over.

Er wordt gesteld dat het probleem van het voorschottenbeheer grotendeels is opgelost omdat met name met het UNDP goede afspraken zijn gemaakt. Meteen daarna wordt echter gesteld dat met de Wereldbank nog wel het een en ander te bespreken is op dat gebied. Kan de minister daarover iets meer zeggen?

Helaas worden onze vragen op het gebied van de huisvesting niet beantwoord. Als overschrijding plaatsvindt in bekostiging van de huisvesting en de huren, waar komt dat geld dan vandaan? Er is een bepaald bedrag begroot, men gaat daar overheen. Op welke posten wordt die overschrijding dan in mindering gebracht?

Een ander punt dat voor mijn fractie van groot belang is, betreft de coherentie in het beleid voor ontwikkelings samenwerking. Wij zijn ervan overtuigd dat juist op dat

gebied heel veel winst te behalen valt, zeker waar het betreft de drie D's, te weten Defense, Diplomacy en Development. De effecten van dat beleid, waarvan wij overtuigd zijn dat het goede vruchten afwerpt, zien wij niet. Wij vragen de minister dan ook of hij een systeem kan bedenken waardoor in het jaarverslag inzichtelijk wordt wat nu de positieve effecten van coherent beleid zijn, met name op het gebied van de drie D's. Dan het onderwijs, een zeer wezenlijk punt voor mijn fractie. Sinds 1 januari van dit jaar gaat een substantieel deel van het bedrag van het OS-budget naar onderwijs, te weten 17% (motie-Hessing). Wij hadden het dan ook heel goed gevonden als in het jaarverslag 2006 zichtbaar was gemaakt hoe de besteding van dit hoge bedrag alvast is voorbereid. Er is echter geen nulmeting gemaakt. Wij lezen weliswaar positieve dingen, zoals dat er meer kinderen naar school gaan, maar wij zouden willen weten wat ze geleerd hebben. Komen ze kennisrijker uit die school dan dat ze erin gegaan zijn? Alleen getallen zeggen niet genoeg. Datzelfde geldt voor goed bestuur. Alle doelen zijn bereikt, maar wat is er concreet bereikt?

Ten slotte ben ik het met mijn collega Boekestijn eens dat de instrumenten die wij hebben om aan de bevolking en zeker ook de mensen om wie het ons gaat, inzichtelijk te maken hoe het geld besteed wordt, beter moeten worden benut.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Voorzitter. Mijn algemene beeld van het financiële beheer van Buitenlandse Zaken is redelijk goed. Het blijft allemaal binnen de grenzen van rechtmatigheid en tolerantie. Wel is het heel jammer dat de tekortkomingen in de bedrijfsvoering zijn toegenomen. Als ik het goed heb begrepen, is Buitenlandse Zaken na Defensie op dit punt het slechtst presterende ministerie in de ogen van de Algemene Rekenkamer. Over de ernstigste onvolkomenheid is al uitgebreid gesproken, namelijk het voorschottenbeheer. De fractie van GroenLinks sluit zich aan bij alle vragen die hierover zijn gesteld, met name het verzoek om de Kamer driemaandelijks op de hoogte te houden van de vorderingen op dit punt. Hoe lang zal het naar de inschatting van de minister overigens duren voordat de achterstanden inzake het voorschottenbeheer zijn ingelopen? Wat is zijn inschatting van de hoogte van het bedrag dat wellicht niet meer in te halen valt? Vervolgens wil ik iets zeggen over de beleidsconclusies. Het is moeilijk om een relatie te leggen tussen de inzet van de middelen en het effect ervan. Het is onvoldoende om alleen te lezen dat een inzet soms heeft plaatsgevonden. Hoe kan dat meer inzichtelijk gemaakt worden? Kun je bijvoorbeeld ook gebruikmaken van uitgebreide derdenrapportages? Ik noem als voorbeeld beleidsartikel 1 over de internationale rechtsorde en mensenrechten en beleidsartikel 2 over veiligheid, humanitaire hulp en goed bestuur. Daarover bestaan legio rapporten van VN-organisaties, mensenrechtenorganisaties, het Rode Kruis en vluchtelingenorganisaties. Kunnen die niet helpen om de stelling van de minister te staven dat Nederland heeft bijgedragen aan het bestrijden van terrorisme in de wereld en dat de wereld daardoor veiliger is geworden? Waarop baseert hij de uitspraak dat Nederland heeft bijgedragen aan verbetering van de mensenrechtensituaties in 36 partnerlanden? Dat zijn namelijk de moeilijkste landen met notoir slechte mensenrechtenrecords. De vraag is hoe de resultaten

inzake veiligheid, goed bestuur en mensenrechten, zijnde de paradepaardjes van het Nederlandse buitenlandse beleid en ontwikkelingssamenwerkingsbeleid, beter inzichtelijk kunnen worden gemaakt, zodat wij als Kamer kunnen constateren of het beleid ter zake echt succesvol is.

Wat ik goed vind, is de aandacht die Nederland vraagt voor reproductieve rechten en gezondheidszorg. Verder komen in het jaarverslag, dat maar liefst 188 bladzijden telt, de woorden "vrouw" of "gender" slechts drie keer voor, namelijk in de paragrafen over geweld tegen vrouwen en over onderwijs en in de algemene constatering dat mannen en vrouwen gelijkwaardig zijn aan elkaar. Er valt dan ook nog heel wat te doen aan de mainstreaming. Ik ken een brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, waarin die toegeeft dat jarenlange pogingen tot verbetering van de mainstreaming eigenlijk weinig hebben opgeleverd. Het is ook ontzettend moeilijk, maar het gevolg is wel dat gender mainstreaming in het jaarverslag niet tot uiting komt in alle andere aspecten van het buitenlandse beleid waar dat genderaspect juist zo ontzettend belangrijk is om resultaten te behalen. Ik noem armoedebestrijding, goed bestuur, mensenrechten, veiligheid, humanitaire hulp, milieu, toegang tot drinkwater, privatesector-ontwikkeling, stabiliteit en noodhulp. Allemaal geen woord over vrouwen. Dus dat maakt het ook heel moeilijk om te toetsen in hoeverre de inspanningen van Nederland daadwerkelijk leiden tot verbetering van de positie van vrouwen en meisjes. Nu is er het instrument van gender responsive budgeting. De VN, de Raad van Europa en het Beijing Platform for Action pleiten hiervoor. Het gaat dan om gendergevoelige budgettering die in de verantwoording van de uitgaven van de middelen een analyse geeft van het effect op vrouwen en meisjes ten opzichte van mannen en jongens. Hoe denken de ministers erover om dit ook bij de verantwoording van het Nederlandse buitenlands beleid toe te passen? Zijn zij bereid om het op die manier te ontsluiten?

Mevrouw **Gill'ard** (PvdA): Voorzitter. Zoals de minister al zei, is het essentieel voor het draagvlak onder de bevolking dat een kwantitatief en kwalitatief goede verantwoording wordt afgelegd, ook in de richting van de Kamer. Wij moeten een goed inzicht hebben in wat er is gebeurd, waar het geld naar toe is gegaan en welke resultaten zijn bereikt. Op dat punt is de voorliggende rapportage onvoldoende. Met name vraag ik in dit verband aandacht voor het voorschottenbeheer. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft gezegd op dat punt wel lager te willen uitkomen maar heeft zich daarbij tevens afgevraagd hoe dat dan zou moeten. Ik zou bijvoorbeeld graag willen weten wat de regels voor een rappel en een sanctie zijn. Ik zou ook graag meer inzicht krijgen in waar het geld dat nog uitstaat qua voorschotten is gebleven. Ik sluit mij aan bij de vraag van mevrouw Ferrier naar het plan van aanpak. Verder vinden wij het heel belangrijk dat de evaluaties worden gepleegd door een onafhankelijke partij. Tegelijkertijd beseffen wij dat totale onafhankelijkheid in feite niet bestaat. Wij zijn allemaal verbonden en op de een of andere manier is er altijd wel een relatie. Dat neemt niet weg dat de mate van onafhankelijkheid van de IOB zo groot mogelijk moet zijn. Ik sluit mij dan ook

bij de vragen die de heer Bokestijn hierover gesteld heeft.

In haar advies geeft de Rekenkamer aan dat het informatieproces verbetering behoeft. Zelf de DAD geeft aan dat het totstandkomingsproces binnen het ministerie meer gewaarborgd moet worden. Herkent de minister zich hierin en welke maatregelen is hij van plan te nemen? Kan in het volgende jaarverslag een bronvermelding van de cijfers worden opgenomen?

Het is goed om de te zien dat het ORET-programma voor 100% zijn begroting heeft gebruikt maar de doelstelling van de bedrijvenprogramma's is dat niet alleen Nederland maar vooral OS-landen er gebruik van maken. In hoeverre stimuleren de Nederlandse bedrijvenprogramma's, zoals ORET en PSOM, de lokale en regionale bedrijven in ontwikkelingslanden?

Mijn collega van GroenLinks heeft een uitvoerig pleidooi gehouden voor meer aandacht voor de positie van vrouwen in de voorliggende stukken. In de tekst wordt heel summier een onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen maar in de cijfers en de aantallen is dat helemaal niet gebeurd. Een en ander dient dan ook veel inzichtelijker te worden gemaakt. In dit geval gaat het om de verantwoording, maar de volgende stap zal zijn om het ook inzichtelijker te maken aan het begin.

De **voorzitter**: Dan gaan wij thans over tot het antwoord van de bewindslieden in eerste termijn.

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Ik dank de leden van de Kamer voor de vele vragen en opmerkingen. Het is goed om stil te staan bij de verantwoording, want bij een goede verantwoording hoort een goed debat. Bij het uitgeven van belastinggeld hoort uiteraard een goede verantwoording.

Ik wil een algemene opmerking maken over de focus op de onvolkomenheden die er zouden zijn met betrekking tot het voorschottenbeheer. Collega Koenders heeft daar al het een en ander over gezegd en zal daar straks verder op ingaan. Ik wil de Kamerleden echter onder de aandacht brengen dat het aantal fouten in de afrekening van voorschotten duidelijk afneemt: van 1,8% in 2004 naar 0,6% in 2006. Dat is gewoon een forse verbetering. Wij kunnen kritiek hebben op het feit dat het nog steeds 0,6% is, maar het is gewoon een forse verbetering. Dat is de reden waarom in de reactie op het rapport van de Algemene Rekenkamer staat dat het de kwalificatie "ernstige onvolkomenheid" niet verdient, gelet op de inspanningen die op dit punt verricht zijn en gelet op het feit dat juist het voorschottenbeheer nog steeds verder verbeterd wordt langs de door ons geschetste lijnen. Dat is de reden waarom wij gezegd hebben dat wij de kwalificatie van de Rekenkamer in dit verband niet verdiend vinden. Dat heeft niets te maken met weglopen voor kritiek of met geprikkeld reageren. Het heeft wél te maken met het feit dat wij overtuigd zijn van de verbeteringen die wij hierin willen aanbrengen en dat daarin al een stap is gezet die heeft geleid tot een afname van het aantal fouten.

De heer Bokestijn wijst er terecht op dat wij een lerende organisatie zijn, dat niet alles meetbaar is en dat wij niet moeten vervallen in cijferfetisjisme, maar dat wij wel bereid moeten zijn om te leren van ervaringen om daarmee wijzigingen in het beleid of het beheer te kunnen doorvoeren waardoor zij nog effectiever en nog beter worden. Onze voorstellen in reactie op het rapport

van de Rekenkamer, maar ook op de bevindingen van onze eigen accountantsdienst zijn op dat besef gebaseerd.

Ik ben het er volledig mee eens dat het absoluut noodzakelijk is om het draagvlak in de samenleving voor buitenlands beleid, inclusief ontwikkelingssamenwerking, te verbeteren; dat is ook een van de doelstellingen die ik meteen na mijn aantreden heb geformuleerd. Ik heb daarom gezegd dat het uiterst noodzakelijk is dat wij beter in staat zijn om aan te tonen dat het in het belang van de Nederlandse burgers is om hier geld aan uit te geven. Wij moeten immers voorkomen dat er discussies zijn in de zin van "waarom moet ik die ambassades hebben, waarom moet ik zoveel miljard euro aan ontwikkelingssamenwerking uitgeven en wat heb ik daaraan?" Die hele discussie zie ik in de samenleving. Daarom heb ik gezegd dat wij het draagvlak voor het behoud van buitenlands beleid en ontwikkelingssamenwerking moeten verbeteren. Dat moeten wij onder andere doen door aan te tonen dat het ook voor de inwoners van Nederland en de Nederlandse belastingbetalers van belang is dat wij daar geld aan uitgeven. Ik zal één voorbeeld noemen: de consulaire dienstverlening. Wij kunnen wel gaan afgeven op de ambassades die wij hebben – "Waarom hebben wij die nodig? Om een beetje goede sier te maken in het buitenland?" – maar de ambassades, onze posten in het buitenland, verlenen veel consulaire bijstand aan Nederlanders die hun paspoort zijn kwijtgeraakt of die in problemen komen omdat zij zich niet goed hebben voorbereid. Dat zijn gigantisch belangrijke zaken. Juist doordat men makkelijker reist, is de wereld kleiner geworden en is het beroep op consulaire bijstand enorm toegenomen. Het gaat dan enerzijds om mensen die niet weten in wat voor land zij zijn en anderzijds om mensen die buiten hun schuld in problemen komen. Dat soort zaken komt in toenemende mate voor. Men reist veel meer; er komen dus veel meer Nederlanders in het buitenland. Daarom beginnen wij op het punt van bijstand aan Nederlanders met een "Wijs op reiscampagne". Als men toch onverhoopt in problemen komt, proberen wij tegelijkertijd om zo goed mogelijk bijstand te verlenen. Het is dus heel aantoonbaar dat de Nederlandse burger, de Nederlandse belastingbetaler, er belang bij heeft dat wij daar een post hebben. Ook het Nederlandse bedrijfsleven dat in de wereld actief is, kan rekenen op ondersteuning en hulp van ambassades. Wij kunnen dat wel afdoen als "mooie gebouwen" en als "allerlei lekkere feesten", maar dat is een vertekening van de werkelijkheid van het enorm goede werk dat veel mensen van de Nederlandse ambassades in het buitenland doen.

Ik ben het er echter absoluut mee eens dat wij in ons beleid dat draagvlak moeten vergroten. De vanzelfsprekendheid waarmee het Nederlandse beleid kon rekenen op draagvlak in de Nederlandse samenleving, is verdwenen. Daar zul je dus aan moeten werken. Ook door je aanwezigheid in Nederland, door deel te nemen aan debatten, door mensen op te zoeken en de dialoog met de samenleving voort te zetten, zul je moeten aantonen wat je doet met je beleid. Dat kun je niet altijd specifiek meten – dat schetste ik al in relatie tot het Midden-Oosten, waar ik net ben geweest – maar je zult dat wel moeten doen. Wij zullen dat ook aangeven in het beleidsprogramma dat vanmiddag gepresenteerd wordt. Je probeert mensen, bijvoorbeeld de jongeren die ik heb meegenomen naar het Midden-Oosten, erbij te betrek-

ken, zodat zij kunnen zien wat je doet. Daarmee probeer je ook een debat te krijgen in de Nederlandse samenleving: het heeft effect en het is goed dat wij dit soort zaken doen.

Nogmaals: dat wil niet zeggen dat je het daarmee redt. Niets is immers erger voor het draagvlak als schandalen en ernstige onvolkomenheden. Die ondergraven al je goede werk. Op dat punt worden enkele zaken door de Kamer onderstreept. Daarbij gaat het niet alleen om de voorschotten, maar ook om de overschrijding van de huisvestingskosten, het element van de declaratie en het element van de nieuwbouw. Mevrouw Peters sprak van "een schandaal". Ik begrijp haar woede niet als het gaat om onze inspanningen in relatie tot mensenrechten en dergelijke. Uit haar woorden klonk boosheid door alsof wij zouden claimen dat wij bijdragen aan het verbeteren van de mensenrechten. Als ik niet zou vinden dat wij bijdragen aan het verbeteren van de mensenrechten, kunnen wij hier in deze Oude Zaal blijven zitten en nergens meer naar toe gaan, maar het verbeteren van de mensenrechten is wél een van de doelstellingen van het beleid. Als ik probeer om mensenrechtenactivisten te beschermen, is dat door die ondersteuning concreet aantoonbaar. Als ik door middel van de opstelling van Nederland voor het eerst in de Mensenrechtenraad niet alleen over het Midden-Oosten praat, maar ook over de meest schandalige mensenrechtenschending die plaatsvindt, namelijk in Sudan, is dat aantoonbaar een gevolg van de Nederlandse inzet. Het doet geen recht aan het buitenlands beleid als dat wordt afgedaan met "Het is een schandaal dat u claimt dat uw beleid bijdraagt aan een verbetering van de mensenrechten".

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Ik wil even iets rechtzetten: ik heb totaal niet gesproken van "een schandaal". Ik ben een warm voorstander van alle inspanningen en doelstellingen op het gebied van de mensenrechten. Mijn vraag was: hoe maak je de relatie inzichtelijk tussen die inspanningen en de effecten? Daarover staat in het jaarverslag alleen dat "de mensenrechtensituatie is verbeterd in de 36 partnerlanden" zonder dat kwantificeerbaar iets wordt genoemd waaruit dat blijkt. U bent al ingegaan op de plausibiliteit van de relatie. Ik heb mij erover opgewonden dat die inzichtelijkheid er niet is.

Minister **Verhagen**: Het is overduidelijk dat er nog een hoop te doen is op het punt van de mensenrechten. Ook al hebben wij een mensenrechtenbeleid en een beleid, bijvoorbeeld met partnerlanden, dat onder andere gericht is op het verbeteren van de mensenrechtensituatie, dat wil niet zeggen dat daar geen mensenrechten meer geschonden worden. Integendeel, anders zou ik dat mensenrechtenbeleid niet hoeven te voeren en zou ik niet hoeven op te komen voor bijvoorbeeld een mensenrechtenactivist, vrouwen wier rechten worden geschonden of – bijvoorbeeld wanneer ik in China ben – mensen die de doodstraf dreigen te ondergaan et cetera. Juist omdat je daar, hopelijk, met meerdere landen actief bent, kun je niet direct aantoonbaar zeggen dat iets gebeurt door het Nederlandse optreden, maar het komt wel mede door het Nederlandse optreden dat een verbetering plaatsvindt. Mede door het ter sprake te brengen en door iemand in de publiciteit te brengen, deinst een regime ervoor terug om iemand verder aan te pakken, te martelen, gevangen te zetten et cetera. Dat is natuurlijk wel een feit. Het hele beleid is erop gericht om

de waarden die wij in ons buitenlands beleid voorstaan en in onze Grondwet hebben staan, concreet vorm te geven.

Dat laat onverlet dat je moet proberen om geconstateerde onvolkomenheden tegen te gaan. Enkele leden van de Kamer stellen dat het een dieptepunt is dat het ministerie van Buitenlandse Zaken, inclusief Ontwikkelingssamenwerking, na Defensie het hoogste aantal onvolkomenheden heeft. Dat constateert de Algemene Rekenkamer, maar die telt alleen het aantal onvolkomenheden. Zij meet dus niet hoe groot die onvolkomenheden zijn of hoe belangrijk of hoe groot het bedrag is waarop zij betrekking hebben. Bij Buitenlandse Zaken gaat het om relatief geringe onvolkomenheden, zeker gelet op de bedragen. Het gaat vaak helemaal niet over belangrijke bedragen. Als je sec het aantal telt, is een onvolkomenheid van € 2 net zo ernstig als een onvolkomenheid van honderden miljoenen euro's. Ik heb eerlijk gezegd liever zes onvolkomenheden van € 2 dan één van 100 mln. De bevindingen van de Rekenkamer betreffen dus niet de ernst, maar het aantal. Nogmaals: dat wil niet zeggen dat je er niets aan moet doen.

Ik zal ingaan op een aantal door de Kamerleden naar voren gebrachte elementen, allereerst op de declaraties. Dat is een element waarvan je zegt: als op dat punt sprake is van fraude of ernstige tekortkomingen, zou dat zeer ernstig zijn omdat je het ook hebt over vertrouwen dat je schenkt bij het omgaan met belastinggeld. Dan mag je ervan uitgaan – en daar behoort je ook op toe te zien – dat de declaraties niet voor eigen "fun" zijn of voor een tweepersoonskamer als je een eenpersoonskamer zou moeten hebben, maar dat dat op een verantwoorde wijze gebeurt. Allereerst merk ik op dat het ministerie – de ambtelijke leiding voorop – hard optreedt bij fraude. Ik wil onderstrepen dat ook de Algemene Rekenkamer heeft geconstateerd dat in het algemeen sprake is van zorgvuldig handelen in het declareren van kosten op de posten. Als uit controles blijkt dat onvolkomenheden hebben plaatsgevonden, worden al die bedragen teruggevorderd. Dat is ook gebeurd. Als de regelgeving niet correct wordt gevolgd, komt er een reactie. Zo nodig worden disciplinaire maatregelen getroffen. Ook de Rekenkamer constateert dus dat in het algemeen sprake is van correct en zorgvuldig handelen. Daarom zeg ik dat in het algemeen geen onrechtmatigheden hebben plaatsgevonden. Over het hele jaar 2005 is € 2000 onrechtmatig uitgegeven. Ik ben het ermee eens dat je hard moet optreden als sprake is van onrechtmatigheid of frauduleus handelen, maar feitelijk is geconstateerd dat € 2000 onrechtmatig is uitgegeven. Het is uiteraard duidelijk dat je ook maatregelen moet nemen als onvolkomenheden voortkomen uit administratieve slordigheden of onwetendheid. Daarom hebben wij veel aandacht gegeven – en zullen wij nog meer aandacht geven – aan de juiste toepassing van regelgeving door de posten. Juist op het punt van controle, monitoring, voorlichting en opleiding zullen wij inspanningen verrichten en verbeteringen aanbrengen om te voorkomen dat het financiële beheer op dit punt niet in orde is. Dit soort verhalen over gedrag dat niet door de beugel kan, zal immers niet alleen het draagvlak ondergraven, maar is ook niet acceptabel.

De heer Irrgang, mevrouw Ferrier en anderen hebben gesproken over de huurwoningen en de huisvesting. De huurprijzen van de woningen van alle uitgezonden medewerkers zijn bekend. De betaalde huren komen ten

laste van het totale bedrijfsvoeringsbudget van de post. In het algemeen leidt de huurpraktijk zelden tot budgetoverschrijdingen. Voor de berekening van het onderdeel "huren" van het bedrijfsvoeringsbudget hanteert Buitenlandse Zaken objectieve righthuren die jaarlijks door een internationaal opererend extern bureau worden opgesteld. Er is dus geen vastgesteld normhuurbudget. Ik kreeg de indruk dat men dacht dat er een vastgestelde normhuur is en dat overschrijding daarvan een fout is. Nee, er is geen vastgesteld normhuurbudget voor elke gehuurde woning. Posten hebben enige speelruimte om van de righthuren af te wijken, mits zij dat doen binnen de financiële kaders van het bedrijfsvoeringsbudget en mits dat past in het specifieke huisvestingsbeleid ten aanzien van die post. Men kan zich immers voorstellen dat huisvesting in het ene land iets anders vergt dan in het andere land als het gaat om veiligheid, bepaalde voorzieningen in relatie tot het klimaat et cetera. Door die specifieke eigenschappen kun je dus niet zeggen dat in elk land dezelfde huisvesting geldt.

Posten leggen verantwoording af over de besteding van het bedrijfsvoeringsbudget. Als een overschrijding van het bedrijfsvoeringsbudget wordt verwacht, dient dat vooraf te worden gemeld en toegelicht. Pas na een centrale beoordeling en goedkeuring volgt dan compensatie uit het centrale bedrijfsvoeringsbudget. Voor het huren van woningen van ambassadeurs is centrale goedkeuring nodig. De betaalde huren komen niet ten laste van de bedrijfsvoeringsbudgetten van de posten. Ook op dit punt is geen sprake van een norm die overal moet gelden. Je zult rekening moeten houden met de verschillende omstandigheden in de landen. Enkele Kamerleden hebben met name de overschrijdingen bij nieuwbouwprojecten naar voren gebracht.

De heer **Irrgang** (SP): De minister kan toch niet om de conclusie van de Rekenkamer heen dat in meer dan de helft van de onderzochte gevallen de richtlijnen voor huisvesting zijn overschreden? Er is sprake van een huisvestingsbudget en de regels daarvoor zijn overtreden. Het zou wel heel toevallig zijn als dat alleen bij de door de Rekenkamer onderzochte gevallen zo vaak voorkomt.

Minister **Verhagen**: De Rekenkamer constateert enerzijds een overschrijding van het budget, maar anderzijds ook juist een onderschrijding. Dat hangt samen met het feit dat er sprake is van een righthuur en niet van een normhuur. Bij een righthuur geef je een richtlijn uit op basis van het advies van het externe bureau, maar aan de hand van de verschillende situaties kun je in het ene land erboven uitkomen en in het andere land eronder, omdat je in het ene land meer voorzieningen nodig hebt dan in het andere land. Het zou een probleem zijn als het totaalbeeld daar niet mee overeenkomt, maar dat is niet het geval, juist omdat er ook onderschrijdingen zijn. In bepaalde landen wordt dus juist minder uitgegeven. Dan hoor ik de Kamer – terecht – niet zeggen dat in het land waar minder is uitgegeven dan de righthuur, meer aan huisvesting moet worden uitgegeven. Nee, dat hangt samen met het feit dat in dat land bepaalde voorzieningen niet nodig zijn. Ik kan daar niet meer en niet minder van maken. Er is geen vastgestelde norm waaraan men zich moet houden en die men dus niet mag overschrijden. Er is een globale richtlijn en de uitkomst varieert aan de hand van de situaties in bepaalde landen.

De **voorzitter**: Gelet op de tijd, verzoek ik u om uw betoog af te ronden.

Minister **Verhagen**: Ik zal nog één element noemen. Ook al is er een bepaalde rijkthuur, als het bijvoorbeeld met betrekking tot de veiligheid extra uitgaven noodzakelijk zijn die ervoor zorgen dat men boven die prijs uitkomt, zal ik daarvoor blijven staan. Ik vind het immers van belang dat ambassade medewerkers goed en veilig kunnen wonen in de landen waar zij namens Nederland hun werk doen.

Met betrekking tot de nieuwbouwprojecten denk ik dat collega Koenders nader ingaat op Juba. De accountantsdienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft gesteld dat die uitgave rechtmatig was en heeft niet gesteld dat die onrechtmatig zou zijn. Dan kun je zeggen: dat is het ene woord tegen het andere. Als je zelf een huis gaat bouwen of verbouwen, vraag je een aannemer om een offerte te maken; bij de bouw loop je dan tegen iets onverwachts aan. Ik heb, zelfs in Nederland, nog geen huis meegemaakt dat precies binnen de offerte bleef. Dan komt er toch weer een aannemer die zegt: ik heb nog wat aanvullende dingen; ik kom met een aanvullende offerte. Dat is ook in dit geval gebeurd. Op basis van verwachtingen heeft men een offerte gekregen en op basis daarvan is men begonnen. In de loop van de bouw is er een uitbreiding geweest. Collega Koenders kan u toelichten waarom die uitbreidingen allemaal noodzakelijk waren. Er is dus een aanvullende, nieuwe offerte gekomen en daar is goedkeuring voor gegeven. Nogmaals: dat komt zelfs in Nederland voor, laat staan in een land als Sudan, waar je op basis van specifieke omstandigheden in de loop van het bouwproject tot het besef kunt komen dat aanvullende werkzaamheden nodig zijn. Het was niet onrechtmatig, omdat vooraf toestemming is gevraagd; die goedkeuring is er ook gekomen.

De **voorzitter**: Ik zie dat twee Kamerleden het woord willen voeren. Ik wijs de Kamer erop dat zij zelf voor dit onderdeel tijd heeft gereserveerd tot half twaalf. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking moet nog aan het woord komen en er is straks ook een spoeddebat. Dat is nu eenmaal de orde van de Kamer, maar ik zie dat mevrouw Ferrier en mevrouw Gill'ard toch graag kort iets willen zeggen.

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. Het punt is nu een beetje voorbij. Ik neem het wel mee bij de tweede termijn.

Mevrouw **Gill'ard** (PvdA): Voorzitter. Ik had vanwege de tijd een punt van orde: ik wil graag de andere minister horen, want wij verwachten ook nog een tweede termijn en wij hebben een beperkte tijd.

Minister **Koenders**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor de gestelde vragen. Ik loop de sprekers in volgorde langs. Ten eerste dank ik de heer Boekestijn voor de grote consensus over de zaken die hij heeft genoemd. Hij is een warm pleitbezorger van ontwikkelingssamenwerking. Dat waardeer ik. Dat wijst erop dat er ook in het Nederlandse parlement een brede consensus is over het belang daarvan. Ik ben het er ook zeer mee eens dat dit onderwerp weerbarstig en complex is. Het gaat zo ongeveer om het investeren in de moeilijkste landen in de moeilijkste omstandigheden. Ik ben het er ook mee

eens dat de kern van de evaluaties, de rekeningen, de jaarplannen en de rapporten van de Algemene Rekenkamer is dat wij een lerende organisatie moeten zijn. Dat geldt vooral in de ontwikkelingssamenwerking, al geldt dat ook voor andere beleidsterreinen. Eigenlijk bespreken wij vandaag een afweging. Voor de Nederlandse belastingbetalers is het belangrijkste punt dat het geld goed wordt uitgegeven; daar sta ik ook voor en ik verantwoord hier hoe dat geld is uitgegeven. Dat moet op een juiste manier gebeuren, er mag geen sprake zijn van corruptie, er moet wat dat betreft sprake zijn van "zero tolerance" en wij moeten dat dus meten en controleren. Er is een zekere spanning met het feit dat je vaak snel moet handelen en dat ontwikkelingssamenwerking weerbarstig is. Je kunt nu eenmaal niet achter elke boom in Afrika bekijken hoe het precies gegaan is. Dat kun je best doen, maar dan moet je honderden extra mensen inzetten. Dat is een afweging die iedereen op dit terrein moet maken. Mijn indruk is dat die afweging op dit ogenblik in balans is. Als er een onbalans zou zijn, gaat die eerder de kant op van een zekere mate van cijferfetisjisme dan de andere kant op. Wij zijn de afgelopen jaren keihard bezig om er binnen de mogelijkheden die het beleidsterrein zelf biedt, voor te zorgen dat de Nederlandse belastingbetaler weet waar het geld heen gaat. U moet daarover maar eens met onze organisaties, de VN-instellingen en onze ambtenaren praten. Dat betekent niet dat ik mij niet verplicht voel om alles wat de Kamerleden zeggen, serieus te nemen. Alles kan en moet beter. Wij zullen ons daar ook voor inzetten. Ik zal dan ook antwoord geven op de vragen, want het draagvlak voor elk beleidsterrein in Nederland – dat geldt dus ook voor de ontwikkelingssamenwerking – mag je nooit als een vaststaand gegeven beschouwen. De heer Boekestijn heeft in zijn artikel geschreven dat het vijf voor twaalf is. In het grote aantal consultaties dat ik de afgelopen honderd dagen heb gehouden in de Nederlandse samenleving – dat waren zeker niet alleen degenen die het allemaal al goed wisten, lid zijn van een ontwikkelingsorganisatie of daar al jaren mee bezig zijn, maar ook gewone burgers; dat zeg ik ook tegen de heer De Roon – heb ik grote waardering en ook grote steun ondervonden voor ontwikkelingssamenwerking. De opmerking dat de mensen zouden vinden dat die bakken geld maar ergens in worden gestopt, vind ik dus niet terug. Dat ligt zeker niet aan de selectie van de mensen die wij hebben gesproken. Ik zie dat ook aan de percentages: zowel onafhankelijke bureaus als het NCDO – ook het NCDO doet uiteraard onafhankelijk onderzoek in de jaarlijkse draagvlakmeting – constateren al jarenlang dat 75% tot 80% van de ondervraagden voorstander is van het handhaven of verhogen van het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Bij de telefonische peiling is dat 78%, dus iets lager. Via internet kom je in ieder geval boven de 60% uit. Dat vind ik overigens nog niet voldoende. Wij hebben ook nog een ander onderzoeksbureau. Dit toont aan dat de Nederlandse burger over het algemeen heel goed weet dat in een wereld van grote economische en politieke scheidslijnen ontwikkelingssamenwerking, mits goed uitgevoerd, een belangrijke bijdrage levert. Uiteraard zijn wij bereid om de Kamer te informeren over de voortgang op het terrein van het voorschottenbeheer. Ik zeg niet dat een foutenpercentage van 0,6% goed genoeg is, maar binnen de afweging die wij moeten maken en de enorme vooruitgang die is geboekt, vind ik

het echt knap van het ministerie van Buitenlandse Zaken dat het dat voor elkaar heeft gekregen. Alles kan altijd nog beter, maar ik wil dat ook dat gezegd wordt. Terecht hebben de Kamerleden, op één na, gezegd dat het niet om 5,7 mld. gaat maar om een veel lager bedrag. Dat bedrag is nog steeds te hoog, maar is in relatieve termen veel geringer. Daar zullen wij verder aan werken. De Kamer kan die voortgang dus tegemoet zien. Wij moeten even bezien wat de beste periodisering is, maar wij zullen ervoor zorgen dat de Kamer regelmatig verslag krijgt over het voorschottenbeheer.

De heer Boekestijn vroeg naar het overzicht van de beleidsaanbevelingen. Inmiddels zijn al een paar keer beleidsaanbevelingen gedaan. Alle beleidsaanbevelingen zijn op papier gezet door Paul Hoebink. Ik wil die beleidsaanbevelingen in het verleden en de wijze waarop wij daarmee zijn omgegaan best naar de Kamer sturen. Het gaat immers inderdaad om een lerende organisatie; daar heeft de heer Boekestijn gelijk in.

Het is goed om enkele misverstanden over de evaluatie weg te halen. Ik zei al eerder dat wij zo ongeveer de meest geëvalueerde sector in Nederland zijn. Dat is echt zo. Wij hebben het niet alleen over het jaarplan, maar ook over de onafhankelijke landenrapportage door de OECD. De heer Boekestijn zei dat ik kennelijk de Rekenkamer nodig heb om ergens achter te komen. Ik zou het willen omdraaien: dat is nou precies de onafhankelijke controle die wij hebben. Als de Rekenkamer iets zegt, nemen wij dat serieus. Wij hoeven het overigens niet met alles eens te zijn. Ook daar zit een visie in en ook daar maken mensen een inschatting van wat verstandig is. De Kamer kan daar vervolgens ook mee doen wat zij wil. Wij nemen dat dus zeer serieus. Daarom hebben wij een plan van aanpak ten aanzien van het voorschottenbeheer. Het is dus niet zo dat wij ook de Rekenkamer hiervoor nodig hebben. Iedereen heeft de Rekenkamer nodig. Dat is nou juist de onafhankelijke controle die wij willen. De OECD doet dat en vervolgens doet ook de Rekenkamer dat. Straks komt het Stabiliteitsfonds aan de orde; ook dat is door onafhankelijke experts geëvalueerd.

Onze eigen evaluatiedienst staat in de hele rijksoverheid al sinds de jaren zestig bekend als een van de beste evaluatiediensten. De in 2006 rijksbreed vastgestelde rijksregeling bepaalt dat er een periodieke evaluatie moet zijn van alle operationele doelstellingen. De Kamer is met die regeling akkoord gegaan. Dat is dus wat de IOB doet. Dat doet de IOB op volstrekt onafhankelijke wijze. Ik kan de resultaten of de methodologie immers helemaal niet beïnvloeden. De Kamer is ermee akkoord gegaan dat wij al die beleidsdoelstellingen gaan evalueren. Dat wordt dus allemaal gedaan. Daarnaast is het ook mogelijk dat de Tweede Kamer zegt dat dat door een derde partij moet worden onderzocht. Dat gebeurt ook, namelijk ten aanzien van het Afrikabeleid. Dat heb ik niet bedacht; dat heeft de Kamer bedacht.

Ik zou de suggestie dus willen verwerpen dat in Nederland de ontwikkelingssamenwerking niet door allerlei derde partijen wordt geëvalueerd. Intern hebben wij daarnaast een beleidsprogramma dat niet door mij wordt vastgesteld, maar dat is gebaseerd op een rijksbrede regeling die voor alle evaluatiediensten in Nederland geldt. Bovendien is mijn eigen apparaat in staat om dat te doen op een manier die ik niet kan beïnvloeden. Ook de Kamer zelf kan suggesties doen. Ik ben dus eerlijk gezegd niet erg geneigd om dat te

veranderen, om allerlei aparte diensten op te zetten en om nog meer ambtenaren of onafhankelijke mensen met belastinggeld nog eens iets te laten evalueren. Mevrouw Peters heeft terecht gezegd dat ook allerlei internationale organisaties ons controleren. Dat gebruiken de Kamerleden ook in hun debatten. Ik ben voor transparantie en democratische legitimatie, maar ik voel er niet veel voor om nog een aparte dienst ergens voor heel veel geld op te zetten. Om wat te doen? Om nog verder achter de komma te kijken? De Kamer heeft overigens ook zelf een onderzoeksbureau. Ook daaraan kunnen opdrachten gegeven worden.

Laat er dus geen misverstand over bestaan dat ik voor evaluatie ben, inclusief onafhankelijke evaluatie. Die is er ook. Daarmee heb ik misschien enige misverstanden hierover weggenomen. Ik wijs nogmaals op de rijksregeling voor periodieke evaluatie. Daarin schrijft het ministerie van Financiën voor dat die periodieke evaluatie voor alle operationele doelstellingen geldt. Ik kan dus helemaal niet zeggen dat dat mij voor een bepaalde doelstelling niet goed uitkomt omdat daar misschien iets uitkomt wat mij niet bevalt. Dat wil ik ook niet doen. Ik zou dat ook onjuist vinden.

Dan de vragen over het voorschottenbeheer. Nogmaals: wij zijn een stuk op weg. Iedereen die zegt dat je je moet inspannen om het nog beter te doen, heeft gelijk. Ik wijs erop dat de getroffen maatregelen ook door de Rekenkamer voluit zijn geprezen en dat de desbetreffende bezwaren daardoor niet meer gelden. Wat zijn die maatregelen? Ten eerste wordt geïnvesteerd in kennisbehoud en -ontwikkeling. Dat betekent dat al onze mensen opnieuw cursussen krijgen over wanneer zij precies moeten registreren. Ten tweede wordt de bezetting van de financiële functie herzien. Dit kost natuurlijk wel een hoop mensen. Dat is wel de afweging. De Kamer moet ook goed nagaan wat het aan menskracht kost als zij het nog kleiner wil maken. Gelet op wat hier gezegd wordt, zijn wij echter bereid om naar de bezetting van de financiële functie te kijken. Ten derde is het toezicht op het beheer verscherpt. Daarbij gaat het om een strakkere monitoring van het activiteitenbeheer en verplichte verbijzonderde interne controle van transacties – ook dat kost veel menskracht, maar wij zijn bereid om dat te doen – evenals om een jaarlijkse analyse van geconstateerde fouten en onzekerheden. Verder zullen wij ten behoeve van een betere uitvoerbaarheid het voorschottenbeleid en het sanctiebeleid aanpassen. Internationaal scoren wij overigens zeer goed.

Het voorraadbeheer... Nee, het voorraadbeheer is iets anders. Ik wil graag van het woord "voorschottenbeheer" af, omdat dat een verkeerde indruk wekt: alsof je iets geeft en daar verder niet meer naar kijkt. Maar goed, dat heb ik al uitgelegd. Wij zijn dus bezig met de door de Algemene Rekenkamer gevraagde verbeterpunten. Wij zijn bezig met managementinformatie op het terrein van planning, monitoring en evaluatie en met de uitvoering van het rappel- en sanctiebeleid. Het probleem van de Rekenkamer was dat wij niet al die rappelingen centraal hebben geregistreerd. Daardoor was dat inderdaad niet precies bekend. Wij zijn bereid om dat te doen, maar vergeet niet dat dat een hele operatie is. Het is de vraag of dat iets oplevert, want ik herhaal dat het niet gaat om frauduleus uitgegeven geld. Dat is dus het plan van aanpak. Alle Kamerleden hebben gevraagd wanneer wij dat voor elkaar hebben. De verwachting is

dat het bedrag van 285 mln. regulier wordt afgerekend, zodat je het kunt sluiten. Dat zal wat ons betreft uiterlijk in 2008 gerealiseerd zijn.

De heer Irrgang sprak over de multilaterale organisaties. Er bestaat één integrale rapportage voor alle donoren. Dat gaan wij dus niet dubbel doen. Wij hebben uiteraard wel een scorekaart. De Nederlandse belastingbetaler moet weten dat wij aan de beste organisaties geld geven. Dat doen wij ook, althans volgens onze beleidsdoelstellingen. Die worden met de Kamer besproken en daar kan de Kamer uiteraard zelf invloed op uitoefenen. Zo hoort het ook.

Voor zover ik geïnformeerd ben, is er op dit ogenblik bij de Wereldbank geen probleem met het voorschottenbeheer. Op dat punt is er op dit ogenblik dus geen issue tussen Nederland en de Wereldbank. Ik ga nu in op Juba.

De **voorzitter**: Ik verzoek u wel om op de tijd te letten.

Minister **Koenders**: Ik kan het niet sneller doen. Dit zijn de vragen die aan mij gesteld zijn. Ik wil nu best stoppen en de rest in tweede termijn beantwoorden, maar ik kan het geven van een precies antwoord niet sneller doen.

De **voorzitter**: U doet het snel en ik verzoek u om daarmee snel verder te gaan.

Minister **Koenders**: Over de werkwijze van het Joint Donor Office heeft de minister van Buitenlandse Zaken al iets gezegd. Overschrijdingen zijn niet mooi, maar lenen zich natuurlijk altijd voor een goed krantenartikel. Wij moesten in Zuid-Sudan – dat was het eerste bestek – als donoren gezamenlijk werken, want dan heb je veel meer effectiviteit dan wanneer je het apart doet. Daarnaast bleek, gelet op de situatie in Zuid-Sudan, dat wij dat sneller moesten krijgen dan normaal nodig was. Gelet op de aard van de vredesovereenkomst was het noodzakelijk om daar eerder te zijn dan aanvankelijk was verwacht. Je hebt die situatie niet altijd onder controle. Het is dus eigenlijk een positieve ontwikkeling, waar je op inspeelt. Juist om geld te besparen, gingen wij dat doen met het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Zweden en Noorwegen. Als je een bestek maakt of met een plan komt, blijkt dat je met andere landen ook nog moet overleggen, bijvoorbeeld over de beveiliging. Daarbij willen alle landen altijd weer iets anders. Daar zit een zekere kostenverhoging in, een normering daarvan. Het probleem was voorts dat je de spullen bijna niet in Juba kreeg. Dan kun je zeggen dat je dat misschien al eerder had kunnen zien, maar er was dus de noodzaak om het snel te doen. Daardoor moest het vervoer op een andere manier. Wij konden het daar niet op tijd krijgen voor transport over zee. Er moest dus snel geopereerd worden. Vervolgens bleken er inklaringsproblemen in Djibouti te zijn. Ik vertel gewoon maar even wat de realiteit van ontwikkelingssamenwerking is; zo werken die dingen. Dat heb je niet onder controle. Het transport is dus over de weg gegaan. Gelet op de situatie ter plekke – die was wel onderzocht, maar de situatie in Juba veranderde; als u daar geweest bent, weet u dat – moesten wij ook op een aantal andere punten aanpassingen doen. Uiteraard hebben wij de kostenoverschrijding direct onderzocht, want zo zitten wij in elkaar. Er heeft een externe audit door KPMG plaatsgevonden. De conclusie

was dat op het moment van de contractvorming redelijkerwijs niet voorzien kon worden dat uitbreiding van de werkzaamheden noodzakelijk was. Ik wijs er ook op dat het rapport van KPMG vervolgens ter hand is gesteld aan alle partnerlanden, want wij maakten ons daar natuurlijk ook zorgen over. Dat heeft ertoe geleid dat de gemaakte kosten van 10 mln. weliswaar onontkoombaar waren, maar beter moesten worden verdeeld. Uiteindelijk betaalt Nederland 1,67 mln., een zesde van de totale kosten. Ik zeg niet dat het fantastisch is, maar ik denk dat dit een te billijken werkwijze is geweest van mijn voorganger.

Dan de nadere onderbouwing van 15% aan onderwijs. In het HGIS-jaarverslag staat: 12,6% voor 2006. Volgens mij zaten daar niet alle elementen in die te maken hebben met de multilaterale fondsen, met name het Catalytic Fund. Ik weet in ieder geval dat wij nu iets boven de 15% zitten. Er wordt dus wel degelijk uitvoering gegeven aan de motie-Hessing. De resultatenrapportage zou ik, ook om wat tijd te winnen, willen verplaatsen naar straks, want anders krijg ik echt ruzie met de voorzitter.

Nu kom ik bij het punt van de 3D-benadering. Ik ben zeer bereid om te bekijken hoe wij die beter inzichtelijk kunnen maken. Dat zou je kunnen doen door dat op te nemen in de volgende resultatenrapportage die verschijnt in 2009 over 2009/2008 of door een verbetering aan te brengen in het jaarplan. Wij moeten even bekijken wat het beste is, maar ik begrijp de zorg.

De minister van Buitenlandse Zaken heeft gereageerd op het punt van mevrouw Peters over de mensenrechten. Het punt van de seksuele en reproductieve rechten is inderdaad belangrijk. Ik vind dat de ambities op dat punt op dit ogenblik ver achter liggen op schema. Mijn nieuwe plannen zullen later vandaag naar buiten komen. In de memorie van toelichting zal ook blijken dat er op een aantal punten beleidsintensivering zullen komen. Waarom het niet allemaal in de verslagen van nu staat? Het staat wel in de resultatenrapportage en wij rapporteren verder vooral waar de problemen zijn. Ik heb nu niet de tijd om daar specifiek op in te gaan. Dat kunnen wij straks misschien doen bij de resultatenrapportage.

Mijn laatste punt betreft de vraag van mevrouw Gill'ard. De Algemene Rekenkamer heeft opgemerkt dat beter moet worden vastgelegd welke bronnen worden gebruikt bij het opschrijven van beleidsinformatie in het jaarverslag. Daar ben ik het op zich wel mee eens. Ook dat kun je natuurlijk allemaal opschrijven. Als de Kamer dat wil, zullen wij dat doen. Dan krijg je er wel weer een boekwerk bij, maar ik wil best samen met de accountantsdienst evalueren hoe wij het interne proces nu hebben vastgelegd. Daar komen dan weer aanbevelingen uit voor het beter vastleggen van die broninformatie. Dat kost ook wel weer extra menskracht. Wij hebben in Nederland, zoals bekend, ook nog een taakstelling. Ik wil echter iedere indruk wegnemen dat wij niet alles zouden willen doen wat nodig is. Het gaat dan om het vastleggen van de onderliggende bronnen van onze beleidsuitspraken en niet om de betrouwbaarheid van al die gegevens, waarover wij het zojuist hadden. Ik zou de Kamer echter ook willen vragen om af te wegen of zij dat echt nodig heeft. Als zij dat allemaal wil, zullen wij daar uiteraard aan de hand van de wensen van de Kamer verslag over uitbrengen.

De **voorzitter**: Nog een korte toevoeging door de minister van Buitenlandse Zaken.

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Naar aanleiding van de laatste opmerking van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de vraag van de heer De Roon over de inkrimping van het personeelsbestand: dat is inderdaad een afweging die de Kamer moet maken. De Kamer heeft zelf in het regeerakkoord dat door de fracties is opgesteld, gevraagd om een forse besparing op het aantal ambtenaren. Dat betekent dat extra vragen van de Kamer, met name over rapportage en controle, consequenties hebben. Verantwoording is natuurlijk altijd noodzakelijk, maar met betrekking tot controle gaat het om een keuze: waar zet je je ambtenaren voor in, zeker als er bepaalde extra verzoeken komen? De aanbevelingen met betrekking tot inkrimpingen van posten worden uiteraard meegenomen ten behoeve van die taakstelling. Op basis van de geaccordeerde taakstelling zal het personeelsbestand van Buitenlandse Zaken immers met 10% moeten inkrimpen. Derhalve zal juist dat soort aanbevelingen worden meegenomen. Er zal blijken wat wij doen met de wens van de Kamer en de aanbevelingen om de personeelsomvang van posten te korten, ook op basis van de uitvoering van de taakstelling.

De **voorzitter**: Aangezien dit een wetgevingsoverleg betreft, heeft de Kamer de mogelijkheid om moties in te dienen. In verband met de tijd verzoek ik de sprekers nadrukkelijk om de tweede termijn uitsluitend te gebruiken voor het eventueel indienen van moties.

De heer **Boekestijn** (VVD): Voorzitter. Ik wil twee moties indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Rekenkamer vaststelt dat het ministerie van Buitenlandse Zaken in 2006 net als in 2005 in zijn jaarverslag onvoldoende inzichtelijk maakt in hoeverre de relatie tussen Nederlandse beleidseffecten en -prestaties en de beoogde internationale doelstellingen plausibel is;

overwegende dat het van groot belang is dat de bestaande instrumenten om de effecten van het ontwikkelingsbeleid te meten, optimaal benut worden;

verzoekt de regering, in de komende jaarverslagen de relatie tussen de Nederlandse beleidseffecten en -prestaties meer inzichtelijk te maken en daarbij gebruik te maken van de beleidsaanbevelingen en expertise van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleids-evaluatie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Boekestijn en Ferrier. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 8 (31031-V).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Rekenkamer vaststelt dat het ministerie van Buitenlandse Zaken in 2006 net als in 2005 in zijn jaarverslag onvoldoende inzichtelijk maakt in hoeverre de relatie tussen Nederlandse beleidseffecten en -prestaties en de beoogde internationale doelstellingen plausibel is;

overwegende dat in verschillende rapporten van de IOB belangrijke beleidsaanbevelingen worden gedaan die de minister in staat stellen om de gewenste plausibiliteit te verkrijgen;

verzoekt de regering, te onderzoeken welke invloed in de afgelopen 25 jaar de beleidsaanbevelingen van de IOB hebben gehad op het buitenlands beleid en te onderzoeken hoe de onafhankelijkheid van de IOB versterkt zou kunnen worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Boekestijn. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 9 (31031-V).

De heer **De Roon** (PVV): Voorzitter. Ik heb twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het ministerie van Buitenlandse Zaken per 31 december 2006 5,7 mld. aan voorschotten, deels daterend van 1993, betreffende ontwikkelingshulp heeft opstaan;

constaterende dat van voornoemd bedrag circa 285 mln. gekwalificeerd wordt als achterstallige voorschotten in de zin dat sprake is van nog niet vervulde rapportageverplichtingen;

spreekt uit als haar mening dat het bedrag van 285 mln. door het ministerie onmiddellijk, inclusief wettelijke rente en invorderingskosten, van de betreffende instanties teruggevorderd dient te worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid De Roon. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 10 (31031-V).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Inspectie en Evaluatie Bedrijfsvoering (ISB) jaarlijks organisatiedoorlichtingen uitvoert op buitenlandse posten;

constaterende dat het geregeld voorkomt dat de ISB aanbevelingen doet voor inkrimping van de formatie;

constaterende dat deze doorlichtingen niet openbaar gemaakt worden;

spreekt als haar mening uit dat de doorlichtingen van de ISB – met terugwerkende kracht – door het ministerie van Buitenlandse Zaken – desnoods geanonimiseerd – openbaar gemaakt dienen te worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid De Roon. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 11 (31031-V).

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. Ik ben het met beide bewindslieden eens dat het draagvlak niet meer vanzelfsprekend is. Het gaat erom dat mensen begrijpen waarom wij doen wat wij doen. Wij zijn volksvertegenwoordigers en moeten dat goed kunnen uitleggen. Helaas kan ik mijn vragen niet meer stellen, maar ik wil wel twee moties indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Algemene Rekenkamer tot de slotsom komt dat het door het ministerie van Buitenlandse Zaken gevoerde voorschottenbeheer structureel onvoldoende is;

constaterende dat deze zaak al vanaf 1993 speelt, dat de Algemene Rekenkamer reeds vanaf 1997 aandacht besteedt aan het voorschottenbeheer en dat er vandaag de dag nog steeds sprake is van onvolkomenheden bij het voorschottenbeheer;

constaterende dat de Algemene Rekenkamer in 2006 een vervolgbeswaaronderzoek heeft uitgevoerd omdat het beheer van de voorschotten in 2005 onvoldoende was verbeterd;

constaterende dat de Algemene Rekenkamer dit bezwaar in mei 2007 heeft opgegeven omdat de minister van Buitenlandse Zaken in een plan van aanpak ter verbetering van het voorschottenbeheer een aantal concrete maatregelen treft voor de gesignaleerde knelpunten;

constaterende dat de Algemene Rekenkamer in 2007 periodiek door de minister van Buitenlandse Zaken wordt ingelicht over de voortgang van de in gang gezette verbeteringen;

overwegende dat de Kamer het voor haar controlerende taak van belang acht de vorderingen van het ministerie van Buitenlandse Zaken ten aanzien van het voorschottenbeheer te volgen;

verzoekt de regering om driemaandelijks de Kamer een overzicht te sturen van de vorderingen die het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft gemaakt in het op orde brengen van de problemen bij het voorschottenbeheer,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Ferrier en Boekestijn. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 12 (31031-V).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de regering in het kader van een geïntegreerd buitenlands beleid, en in navolging van de vorige regering, inzet op de zogenoemde 3D-benadering van Diplomacy, Defense en Development;

overwegende dat de 3D-benadering recht doet aan de verwevenheid tussen veiligheid, stabiliteit en (duurzame) ontwikkeling, noodzakelijk is voor het welslagen van de betrokkenheid van de internationale gemeenschap in (post)conflictlanden en daarom dient te worden voortgezet;

overwegende dat de rol van de verschillende departementen op het terrein van (weder)opbouw, militaire vraagstukken en buitenlandse politieke en economische aspecten, en hun onderlinge samenwerking, alsmede de concrete resultaten van de 3D-benadering, onvoldoende duidelijk uiteen worden gezet in het Jaarverslag van Buitenlandse Zaken;

verzoekt de regering, de mogelijkheden tot versterking van deze interdepartementale samenwerking verder uit te werken, zodat deze getoetst kunnen worden in het Jaarverslag van Buitenlandse Zaken en de Kamer hierover voor de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken 2008 te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Ferrier, Voordewind, Boekestijn en Peters. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 13 (31031-V).

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Voorzitter. De GroenLinks-fractie verheugt zich op de nog aan te kondigen beleidsintensivering van minister Koenders op het gebied van gender. Aan het andere eindje van zo'n beleidsintensivering hoort verantwoording op het gebied van gender. Vandaar deze motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat uit de verantwoording over de uitgaven voor buitenlandbeleid moeilijk is op te maken wat de effecten zijn van de uitgaven op vrouwen en meisjes in vergelijking tot mannen en jongens;

overwegende dat verbetering van de positie van vrouwen en meisjes cruciaal is voor realisatie van nagenoeg alle doelstellingen van het buitenlandbeleid;

overwegende dat onder meer het Beijing Platform voor Actie, de VN en de Raad van Europa aansporen tot "gender-budgeting";

overwegende dat "gender-budgeting" een nuttig instrument is voor versterking van beleid ter verbetering van de positie van vrouwen en meisjes;

verzoekt de regering om de jaarlijkse beleidsverantwoording over het buitenlandbeleid voortaan "gender-responsief" te maken door de effecten van de uitgaven voor vrouwen en meisjes inzichtelijk te maken en toe te lichten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Peters en Gill'ard. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 14 (31031-V).

Om de ministers de gelegenheid te geven om goed kennis te nemen van de moties, schors ik nu het eerste deel van deze vergadering. Wij komen later terug op het eerste deel, met de beantwoording door de ministers. Nu gaan wij over tot de eerste termijn van de Kamer over het tweede deel. Ik geef de woordvoerders één minuut om vragen te stellen over het Stabiliteitsfonds. Direct daarna zal de minister van Buitenlandse Zaken de moties beoordelen. Ik geef de woordvoerders nu dus de kans om in maximaal één minuut vragen te stellen over het Stabiliteitsfonds.

Mevrouw **Gill'ard** (PvdA): Voorzitter. Dan moet ik kiezen wat ik ga zeggen. Mijn eerste vraag is voor de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, die eigenlijk het voortouw heeft genomen bij de totstandkoming van het Stabiliteitsfonds. Wat vindt hij van deze evaluatie? Voldoen de resultaten aan zijn verwachtingen van destijds, toen hij nog Kamerlid was? Het gaat echter natuurlijk ook om de discussie over ODA en non-ODA. Dat is nu samengevat in één fonds. Wij zien dat ontwikkelen, maar hoe zal het zich volgens de minister ontwikkelen? Hoe zal de verhouding tussen ODA en non-ODA zich ontwikkelen?

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Voorzitter. Ik had verscheidene punten, maar ik kies er één uit, namelijk de constatering van de regering dat er wel iets meer aan conflictpreventie kan worden gedaan. Ik ben het daarmee

eens, maar hoe wil de regering dat gaan doen? Hoe staan de bewindslieden tegenover het verzoek om te komen met een notitie over conflictpreventie, zoals er ook wel eens een notitie over goed bestuur is geweest? Zijn zij bereid om daarin aandacht te besteden aan de rol van "burgervredeswerkers" bij conflictpreventie? De Europese Commissie heeft daarover een interessante studie gepubliceerd. Er zijn ook in Nederland allerlei "burgervredeswerkers", vaak in kleine organisaties. Zij zijn bereid om mee te denken over conflictpreventie en om mee te helpen bij de invulling van conflictpreventie-maatregelen. Wat vinden de bewindslieden van het voorbeeld van Duitsland? Als ik het goed begrijp, zijn al die kleine conflictpreventieclubjes daar van overheidswege samengebracht en worden zij centraal beheerd, getraind en ook ingezet. Is zoiets ook denkbaar voor Nederland?

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. De CDA-fractie is verheugd over de brede inzet van het Stabiliteitsfonds. Ik heb twee informatieve vragen. Klopt het dat het bedrag dat wij bijdragen aan het Peacebuilding Committee van de VN komt uit het geld voor het Stabiliteitsfonds? Naar de mening van mijn fractie zouden wij het geld van het Stabiliteitsfonds niet moeten inzetten voor VN-organisaties. Op dat punt zouden wij gewoon gebruik moeten maken van de begroting via het multilaterale kanaal. Wij denken immers dat wij het Stabiliteitsfonds juist in de toekomst heel hard nodig zullen hebben om dat in te zetten op de grens van vrede en veiligheid. Ik zou graag willen weten welk deel van de 92,8 mln., die gereserveerd is voor 2007, afkomstig is van welk departement. Hoe is dat bedrag opgebouwd?

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Omwille van de tijd zal ik de fundamentele discussie over het Stabiliteitsfonds laten voor wat zij is en zal ik één vraag stellen aan de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Hij wees in zijn reactie op het belang van conflictpreventie en op duurzame armoedebestrijding als de beste vorm van conflictpreventie. De SP-fractie ondersteunt dat, maar in hoeverre sluit het partnerlandenbeleid daar voldoende bij aan? Dat zijn immers juist de landen die een wat beter bestuur hebben. Misschien zou je je voor conflictpreventie juist meer moeten richten op landen waar dat niet het geval is, omdat daar de meeste winst valt te behalen. Daarop krijg ik graag een reactie.

De heer **Boekstijn** (VVD): Voorzitter. Het Stabiliteitsfonds is het paradepaardje en zelfs een exportproduct van ons ontwikkelingsbeleid, zoals de minister mij twee maanden geleden heeft geleerd. Het feit dat de minister de OESO/DAC-criteria niet verder wil oprekken, impliceert dat ook de ODA-bijdrage van het Stabiliteitsfonds aan vredesmissies beperkt zal zijn. De financiering van salariskosten van vredestroepen in Sudan komt dus niet uit ODA-middelen. Is de minister het met mij eens dat een eventuele grotere Nederlandse militaire inzet in Afrika ernstig wordt bedreigd door de grote financiële problemen bij Defensie? Wordt daarmee niet elke suggestie dat Nederland meer zou moeten doen in "fragile states", zoals wij vanmiddag mogen lezen, niet een beetje ijdel gepraat? Wat vindt de minister in dit verband van de suggestie in het rapport-Hillen om meer aspecten van crisisbeheersingsoperaties te financieren met ontwikkelingsgeld?

Mijn laatste punt is eigenlijk het spiegelbeeld van wat mijn collega van de SP-fractie naar voren heeft gebracht. De heer Irrgang heeft er natuurlijk gelijk in dat duurzame armoedebestrijding een manier is om conflicten te voorkomen, maar het is ook waar dat veiligheid in militaire en politionele zin een voorwaarde is voor ontwikkeling. Er moet dus ook ruimte gemaakt worden voor een meer veiligheidspolitieke component. Ik zie eigenlijk niet in waarom wij daarvoor niet een deel van het ontwikkelingsgeld zouden kunnen gebruiken.

De **voorzitter**: De minister van Buitenlandse Zaken moet zo weg. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking zal de beantwoording inzake het Stabiliteitsfonds voor zijn rekening nemen.

Ik heropen de beraadslaging over het jaarverslag Buitenlandse Zaken 2006, zodat beide ministers kunnen reageren op de ingediende moties. Ik geef de minister van Buitenlandse Zaken daartoe als eerste de gelegenheid.

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Uiteraard dank ik de Kamer voor de reacties, maar ik beperk mij nu tot het geven van een oordeel over een aantal moties. Collega Koenders zal de overige moties van zijn oordeel voorzien.

Ik zie de motie van de heer Boekestijn en mevrouw Ferrier op stuk nr. 8 als een ondersteuning van het beleid dat ik voorsta. Derhalve is mijn oordeel over deze motie positief.

In de motie van de heer De Roon op stuk nr. 11 vraagt de Kamer om openbaarmaking van de aanbevelingen van de ISB voor inkrimping van de formatie. Ik ontraad ten stelligste de aanvaarding van de motie, omdat daarin wordt gevraagd om het openbaar maken van persoonlijke informatie, weliswaar desnoods geanonimiseerd, maar gelet op het oordeel dat wordt gegeven over bepaalde posten, is sprake van traceerbaarheid en wordt de informatie door anonimisering niet ontdaan van persoonlijke kenmerken. Het is ook niet nodig om de aanbevelingen openbaar te maken, omdat wij de aanbevelingen van de ISB tot uitbreiding of inkrimping van posten zullen meenemen in de taakstelling. Het is dan aan de Kamer om op basis van het totaalplaatje van de taakstelling uit te spreken of zij het verantwoord acht om die veranderingen op die posten door te voeren. De motie van mevrouw Ferrier, de heren Voordewind en Boekestijn en mevrouw Peters over de 3D-benadering en het vergroten van de inzichtelijkheid ervan in het jaarverslag (stuk nr. 13), zie ik als een ondersteuning van het door het kabinet voorgestane beleid. Niet alleen vanwege die ondersteuning geef ik een positief oordeel over de motie. Ik vraag wel om enige ruimte bij de timing, want de periode tot het verschijnen van begroting 2008 is natuurlijk vrij krap. Simpel gesteld: die presenteren wij dadelijk. Een maand is te kort om de zaak om te gooien.

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Ik begrijp dat de tijd te kort is, maar wat kan wel?

Minister **Verhagen**: Het kan wel voor de begroting 2009 en het kan dan ook worden meegenomen in de verantwoording daarover. Omdat ik het ook van belang acht om de resultaten van het geïntegreerde beleid inzichtelijk te maken, zal ik proberen om ze mee te

nemen in het jaarverslag over de begroting 2008. Ik ben het met u eens dat het daarin moet meelopen, maar ik verzoek om enige ruimte. Ik vind de motie dus wel sympathiek.

Voorzitter. Ik verzoek u nu de vergadering te mogen verlaten.

De **voorzitter**: De minister heeft gezegd dat hij twee moties ziet als ondersteuning van het beleid. Willen de leden daarop nog reageren? Ik zie dat dit niet geval is. Ik dank de minister hartelijk voor zijn aanwezigheid en geef de minister voor Ontwikkelingssamenwerking het woord om te reageren op de overige moties.

Minister **Koenders**: Mijnheer de voorzitter. In de motie van de heer De Roon op stuk nr. 10 staat dat het bedrag van 285 mln. aan achterstallige voorschotten voor ontwikkelingshulp onmiddellijk, inclusief rente en invorderingskosten, van de betreffende instanties dient te worden teruggevorderd. In het licht van mijn uitleg over de achtergronden van die achterstand ontraad ik aanvaarding van de motie. Ik kan niet iets invorderen als er op zich mogelijk goed beleid is gevoerd. Wij hebben zojuist toegezegd dat wij in 2008 alle achterstanden zullen hebben weggewerkt.

De motie van mevrouw Ferrier en de heer Boekestijn op stuk nr. 12 behelst het verzoek om de Kamer een overzicht te sturen van de vorderingen op het terrein van het voorschottenbeheer. Ik meen dat ik dat al had toegezegd. Ik zit een beetje met die driemaandelijke fasering. Het lijkt mij het beste om het halfjaarlijks te doen. Dan kunnen wij er ook mensen voor vrijmaken en ervoor zorgen dat de informatie adequaat aan de Kamer wordt geleverd. Een driemaandelijks overzicht vergt een buitengewoon grote extra inspanning. Ik vraag de indieners dan ook of zij een zesmaandelijks overzicht willen accepteren. Als de Kamer iets tussentijds wil opvragen, omdat zij het niet vertrouwt, vinden wij het prima. De Kamer controleert immers. Ik zie dat de indienst van de motie inmiddels is verdwenen.

De **voorzitter**: Ik verzoek u om door te gaan met uw reactie op de moties. De Kamer luistert naar u.

Minister **Koenders**: Ik ontraad aanvaarding van de motie, maar kan er wel mee instemmen, indien de periode wordt aangepast.

In de motie van de heer Boekestijn op stuk nr. 9 verzoekt de Kamer de regering om te onderzoeken welke invloed de aanbevelingen van de IOB de afgelopen 25 jaar hebben gehad op het buitenlands beleid en om te bezien hoe de onafhankelijkheid van de IOB kan worden versterkt. Ik ontraad de aanvaarding van deze motie om twee redenen. Ik heb al gezegd dat inmiddels al duidelijke studies zijn uitgevoerd, onder andere door de heer Hoebink over het gebruik van evaluaties in het beleid. Ik heb ook toegezegd dat wij bereid zijn om dat op een aantal punten nader toe te lichten. Ik heb voorts gezegd dat ik er niet voor voel om een groot aantal ambtenaren vrij te maken om deze enorme opdracht uit te voeren. Wat de onafhankelijkheid betreft van het evaluatieapparaat dat Nederland op het terrein van ontwikkelingssamenwerking kent, heb ik al gezegd dat de huidige vorm adequaat is.

Ik sta heel sympathiek tegenover de motie van mevrouw Peters en mevrouw Gill'ard op stuk nr. 14, maar ik heb al

gezegd dat ik dit beleid probeer te intensiveren in de beleidsplannen die vandaag worden gepresenteerd (en waarover ik dus nog niets mag zeggen) en in de memorie van toelichting. Dat kan ook betekenen dat wij kijken naar het inzichtelijker maken van de resultaten voor vrouwen en meisjes. Ik denk dat gender budgeting een interessant instrument is, maar ik wil het eerst eens rustig onderzoeken en bekijken of het in de voortgang van het beleid zinnig is. Het lijkt mij geen kwestie van juiste prioritering als ik daarvoor mensen moet vrijmaken die werken aan de versterking van dat beleid. Ik ontraad dan ook aanvaarding van deze motie.

De **voorzitter**: Zijn er leden aanwezig die een motie hebben ingediend en een reactie willen geven op de beoordeling van hun motie door de ministers? Ik constateer dat dit niet het geval is en dat wij hiermee aan het einde zijn gekomen van het eerste deel van onze agenda.

Wij gaan nu terug naar het tweede deel van de agenda, het Stabiliteitsfonds. Wij zijn toe aan de beantwoording door de minister van de vragen die door de Kamer in eerste termijn over dit fonds zijn gesteld.

Minister **Koenders**: Voorzitter. Ik dank de Kamer hartelijk voor de gestelde vragen. Ik begin met de beantwoording van de Partij van de Arbeidfractie. Ik dank mevrouw Gill'ard voor haar complimenten. Inderdaad was een motie van de Kamer over het Vredesfonds de aanleiding tot dit hele experiment om de relatie tussen veiligheid en ontwikkeling op een zinnige manier vorm te geven. Eerlijk gezegd, denk ik dat dit een groot succes is geworden. Mijn voorganger heeft dat versterkt door er een breder fonds van te maken. Er zitten ook andere elementen in, zoals ontmijning, die een versterking van het fonds hebben betekend. Het Stabiliteitsfonds functioneert nu enkele jaren. Het is een gemengd fonds van ODA en non-ODA. Ik kan niet zeggen wat dat voor volgend jaar betekent, omdat het aardige van dat fonds is dat wij er flexibel mee kunnen omgaan en dus ook allerlei projecten kunnen uitvoeren die op de grens zitten. Daarmee hebben wij een instrument dat heel weinig landen in handen hebben. Begin april werd in de OECD hierin een voorbeeld gezien. Een heleboel problemen die wij internationaal hebben, zouden kunnen worden opgelost door veel flexibeler met de fondsen om te gaan, zonder de respectievelijke verantwoordelijkheden uit het oog te verliezen. Het nieuwe kabinet heeft inderdaad een einde gemaakt aan nieuwe beleidsinitiatieven om militaire uitgaven en uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking door elkaar heen te laten lopen. Daarvoor was, zoals bekend, internationaal geen enkele steun. Het grote risico dat men zag, is dat er in feite een totale wanverhouding zou kunnen ontstaan tussen militaire uitgaven en ontwikkelingssamenwerking. Ik wijs erop dat wereldwijd 1200 mld. wordt uitgegeven aan militaire uitgaven. Een gisteren verschenen rapport wijst zelfs op verdere groei. Ondanks de Monterreyverklaring is het bedrag voor ontwikkelingssamenwerking het afgelopen jaar teruggevallen tot net boven de 100 mld. Het is dus verstandig om de uitgaven niet door elkaar te laten lopen, omdat dan de financiering van de 0,7% in de problemen komt. Militaire training onder ontwikkelingssamenwerking brengen zou betekenen dat er zo'n 1,8 mld. van de

militaire uitgaven van de Verenigde Staten onder zou vallen. Er is dus een groot risico.

Dat heeft weinig te maken met het belang dat wij hechten aan de relatie tussen veiligheid en ontwikkeling. Vandaar dat wij het Stabiliteitsfonds hebben. Internationaal heeft men gezegd niet aan deze criteria te willen komen. Dat is inmiddels geaccordeerd door de Kamer naar aanleiding van het debat over de OESO. Laten wij dus niet beginnen aan die discussie, want dan begin je aan de verkeerde kant. Het leidt tot verdere armoede en daardoor weer tot conflicten. Je komt op die manier in een hopeloze vicieuze cirkel terecht. Internationaal wordt bekeken of het Stabiliteitsfonds niet de beste methode is voor de relatie tussen veiligheid en ontwikkeling. De evaluatie is hierover positief.

De verhouding tussen ODA en non-ODA fluctueert door de jaren heen. Voor 2007 is indicatief 58 mln. ODA en 33 mln. non-ODA. Het beleid staat voorop. Dit is een eerste indicatie van de cijfers over 2007, maar je kunt altijd schuiven tussen ODA en non-ODA. Dat is het aardige van dit fonds. Het is ook als zodanig geëvalueerd.

De **voorzitter**: Ik geef nu twee leden de gelegenheid om een vraag te stellen, maar wijs erop dat deze spreektijd afgaat van hun spreektijd bij het volgende agendapunt.

De heer **Boekestijn** (VVD): De minister heeft gelijk dat er, internationaal gesproken, gevaren zitten aan de discussie over de OESO/DAC-criteria, maar ik wijs erop dat het ook van belang is om te kijken naar de nationale Nederlandse situatie. Die is van een geheel andere orde en grootte. In de Nederlandse situatie is Defensie in grote problemen geraakt en groeit de post Ontwikkelingssamenwerking mee met het bruto nationaal product. Het Stabiliteitsfonds omvat nog geen 100 mln. Dat is helemaal niet veel. Met andere woorden: als de minister werkelijk iets wil gaan doen in Afrika, komen de OESO/DAC-criteria hier terug. Ik wijs er ook op dat er in het rapport-Hillen zeer verstandige dingen over worden opgemerkt. Hierover is het laatste woord nog niet gesproken.

Minister **Koenders**: Er blijft een verschil van mening met de VVD-fractie. Wij hebben hier een debat gevoerd naar aanleiding van de OESO/DAC-criteria. De Kamer heeft mijn beleidslijn geaccordeerd. In tegenstelling tot het vorige kabinet heeft dit kabinet niet gekort op de Defensie-uitgaven. Er is zelfs meer geld voor Defensie gekomen. Natuurlijk zijn er problemen. Die houden verband met de internationale verantwoordelijkheden die er zijn. Voor zover die problemen moeten worden opgelost, is dat een verantwoordelijkheid van de minister van Financiën. Het is mijn overtuiging dat niet de armen daarvoor behoeven te betalen. Als er tekorten zijn bij een ministerie, waarom kijkt u dan altijd naar Ontwikkelingssamenwerking, waarop u kennelijk wilt korten, terwijl u weet dat nog een groot aantal millenniumontwikkelingsdoelstellingen moet worden gefinancierd? Ik zie de logica hiervan totaal niet in. Er is nu een kabinet dat voor Defensie én voor Ontwikkelingssamenwerking hogere bedragen ter beschikking stelt. De outlook van dit kabinet is internationaler dan die van de kabinetten van de afgelopen periode.

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Het is mijns inziens heel belangrijk dat wij er oog voor hebben dat op veel

plaatsen in de wereld moet worden ingezet op vrede en stabiliteit. Wij weten allemaal dat die een voorwaarde vormen voor ontwikkeling. Mijn fractie vindt dat dit alleen kan volgens de OESO/DAC-normen. Landen moeten dat niet zelf gaan bepalen, maar wij moeten ook niet kinderachtig zijn. Wij moeten wel kijken op welke punten wij wat kunnen doen. Wat schuiven wij onder ODA en wat niet in het kader van het Stabiliteitsfonds? Vandaar dat ik wil weten hoe dat bedrag is opgebouwd.

Minister Koenders: Ik wil er ook helemaal niet kinderachtig in zijn, integendeel. Mede naar aanleiding van enkele andere vragen onder meer van de heer Irrgang merk ik op dat het probleem van de fragiele staten meer aandacht verdient bij de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking dan het tot nu toe heeft gekregen. Een van de grote problemen van deze tijd is dat een aantal landen in een soort van cyclus van kleinere en grotere conflicten zit. Om deze reden is de Peacebuilding Commission door de Verenigde Naties opgezet. Het gaat om specifieke landen in zeer specifieke situaties die een bepaalde strategie nodig hebben en waarop de normale interventies die wij kennen, slecht passen omdat er geen goed bestuur is, de ontwapening is mislukt of nog maar net is gelukt en er nog slechts een begin van politieke verandering is. Ik ben net terug uit Burundi. Dat is zo'n land en dat wordt vaak vergeten. Wat dat betreft, zijn wij niet kinderachtig.

Wij kijken heel goed naar wat wij kunnen doen op het grensvlak van ontwikkeling en vrede en veiligheid. Daar waar onze projecten volgens de internationale definities bruikbaar zijn, zijn wij ten eerste bereid om er iets aan te doen. Wij hebben dat ook gezien in Uganda. Soms is het even passen en meten, omdat de OESO ook niet altijd duidelijk is. Volledige duidelijkheid kun je nooit krijgen. Daarom hebben wij een flexibel fonds om verschillende mogelijkheden te hebben om iets te financieren. Ik vind dat een hoofdpunt van beleid. Ik ben het er niet mee eens dat de 15 mln. voor de Peacebuilding Commission van de Verenigde Naties niet uit dit fonds zou moeten worden geput. Een van de evaluatiepunten is dat niet alleen Nederland deze dingen moet doen. Daarmee ben ik het eens, maar als je met anderen kunt coördineren of belangrijke initiatieven kunt nemen, kun je het fonds daarvoor gebruiken. Nederland is een van de grootste donoren van VN-instellingen. Het gaat om een tijdelijke commissie in het kader van de reorganisatie van de Verenigde Naties. Hoe lang die commissie blijft bestaan, weten wij niet. Wij zijn bereid om daarin een katalyserende rol te spelen. Ik houd mij graag aan de stelling in het rapport van de evaluatie van het Stabiliteitsfonds dat wij breder moeten kijken dan alleen naar het bilaterale kanaal.

Ik heb de heer Irrgang zojuist geantwoord inzake de partnerlanden. Impliciet heb ik daarmee ook de heer Boekestijn antwoord gegeven. Ik meen dat je kunt zeggen: het ene land wel en het andere niet. In een groot aantal fragiele staten kun je niet veel geld "wegzetten". Het gaat om zeer katalyserende interventies, soms in eilanden van verandering die wel degelijk in zo'n land bestaan, maar die je echt moet opzoeken. Soms is de onderwijssector zo'n eiland, soms de politiesector. Soms is er een andere sector die ondanks de gebrekkige mate van bestuur in staat is om als katalysator van veranderingen op te treden. Ik ben bereid om daarvoor hulp beschikbaar te stellen. Vrede en veiligheid hangen

samen. Vandaar dat wij in het kader van de 3D-benadering directe initiatieven hebben genomen, bijvoorbeeld inzake Afghanistan en Sudan.

Ik ben het wat de conflictpreventie betreft zeer eens met mevrouw Peters. Ik ben van mening dat het beleid de afgelopen tien jaar op dat terrein tekortgeschoten is. Dat geldt niet alleen voor het beleid van Nederland. Tien jaar geleden was conflictpreventie de mode van de dag. Iedereen zei: het is beter om een conflict te voorkomen door politiek te interveniëren of via ontwikkelingssamenwerking, want als het daarvoor te laat is, zijn er de enorme kosten van internationale militaire operaties en wederopbouw. Op de een of andere manier is het kennelijk niet gelukt om dat te operationaliseren. Ik begrijp wel waar dat in zit. Een punt is dat er niet een apart potje conflictpreventie is. Conflictpreventie vloeit voort uit de manier waarop je hulp geeft. Als je in een land geen hulp geeft op basis van een analyse van het conflictpotentieel in dat land, kun je verkeerde groepen steunen, de overheid niet steunen terwijl dat juist nodig is voor een zekere mate van stabiliteit of de overheid wel steunen terwijl dat niet zou moeten. Het is mijns inziens essentieel om in het beleid als geheel conflictpreventie aan de orde te laten komen. Het Stabiliteitsfonds heeft wel betekenis voor conflictpreventieactiviteiten. Aangezien in het evaluatierapport staat dat er wel wat proactiever mag worden geopereerd, ben ik van zins om daaraan meer aandacht te geven binnen de uitgaven van het Stabiliteitsfonds. Ik leg mij niet vast op een bedrag of percentage, omdat het natuurlijk afhangt van het aantal situaties waarin kortetermijnconflictpreventie nodig is. Ik deel de analyse dat dit punt onvoldoende aan de orde is gekomen.

Mevrouw Peters (GroenLinks): Voorzitter. Ik zie uit naar de manier waarop de minister zijn gedachten over conflictpreventies zal uitwerken in beleidsvoorstellen. Legt hij die neer in een notitie? Is hij bereid om bij zijn beleidsformulering aandacht te besteden aan het Duitse voorbeeld dat ik interessant vind? Ik weet niet of het goed of slecht is. Ik weet wel dat het een creatieve manier is om met conflictpreventie om te gaan.

Minister Koenders: Excuses voor het niet beantwoorden van deze vraag. Over het algemeen ben ik een groot voorstander van allerlei initiatieven die te maken hebben met second track. Conflictpreventie kan niet alleen via regeringen, special envoys of keurige diplomatie worden gerealiseerd, maar heeft ook "op de grond" enorme betekenis. Er zijn organisaties die zich daarmee bezighouden, zoals Pax Christi en de International Crisis Group. Voor zover burgerinitiatieven zinnig kunnen zijn, wil ik deze graag betrekken bij het beleid. Het voorbeeld dat mevrouw Peters heeft gegeven, ken ik helaas niet, maar ik ben bereid om het uit te zoeken en om te bezien of en, zo ja, hoe het kan worden gebruikt.

De voorzitter: Hiermee hebben wij het tweede deel van dit wetgevingsoverleg afgerond, tenzij er bij de Kamer behoefte bestaat aan het indienen van moties op dit punt. Naar mij blijkt, is dat niet het geval. Wij gaan dan nu over tot het derde punt van de agenda, de resultatenrapportage Ontwikkelingssamenwerking 2005-2006.

Ik wijs erop dat om kwart voor een in de plenaire zaal een spoeddebat over Iran begint waaraan sommige

woordvoerders wensen deel te nemen. Ik verzoek de leden derhalve om zich te beperken tot het stellen van enkele vragen over de resultatenrapportage.

De heer **Boekestijn** (VVD): Voorzitter. Er bestaat een verschil tussen verantwoording en controle. Die twee zaken dienen dan ook goed gescheiden te blijven. De resultatenrapportage is geen evaluatie van de hulp, want die evaluatie moet onafhankelijk en extern worden uitgevoerd. Doel van de resultatenrapportage is om concrete resultaten te laten zien die mede met de hulp van Nederland zijn bereikt. Doel is ook om een leereffect te bereiken – waar zijn wij effectief geweest en waar niet? – eventueel resulterend in een andere aanpak. Ik citeer hier overigens de heer Specker, hoofd resultaatmeting van het ministerie. Dat zijn wijze woorden, maar worden ze ook waargemaakt? Ik heb zelf de volgende conclusies getrokken.

In de eerste plaats blijkt uit onderzoek, met name van de Wereldbank, dat 20% tot 30% van de ontwikkelingsprojecten mislukt. Dat is geen schande; dat is een feit.

Ontwikkelingssamenwerking is een weerbaar terrein.

In de resultatenrapportage wordt echter overwegend aandacht besteed aan de successtories. Dat is curieus. Mijn eerste vraag aan de minister is dan ook of hij meent dat wij alleen kunnen leren van de successen en niet van falende projecten.

In de tweede plaats stelde dezelfde heer Specker onlangs in het blad *Vice Versa* dat hij hoopt dat de resultaten van de rapportage worden meegenomen bij de meerjarige beleidsplanning. Is de minister het met mij eens dat deze uitspraak van zijn ambtenaar aantoont dat het lerend vermogen van het ministerie vergroot kan worden?

In de derde plaats zijn de opstellers van het rapport wel zo eerlijk om te vermelden dat de meeste millenniumdoelen niet zullen worden gehaald. Halvering van de armoede wordt misschien nog wel gehaald, maar dat komt dan voornamelijk door de groeispurt van China en India. Het millenniumdoel voor onderwijs wordt misschien ook wel gehaald, maar mede doordat het ministerie in eerste instantie met name met inputcijfers werkt. Is de minister het met mij eens dat de meeste millenniumdoelen bij voortzetting van het bestaande beleid van Nederland en de andere donorlanden gewoon niet zullen worden gehaald?

Uit het rapport blijkt dat de minister veel waarde hecht aan het bevorderen van goed bestuur. Hij probeerde de publieke sector in de partnerlanden sterker te maken teneinde goed bestuur te bevorderen. De ellende is dat wij goed bestuur veel moeilijker kunnen meten dan bijvoorbeeld onderwijs. De ellende is ook dat op dit gebied zeer beperkte vorderingen worden gemaakt. Helaas wordt ons niet uitgelegd waarom dat zo is. Kan de minister dat nu wel doen? Impliceert het resultaat eigenlijk niet dat wij misschien meer geld moeten besteden aan de private sector, in de hoop een middenklasse te laten ontstaan die zelf politieke hervormingen gaat afdwingen? Immers, de geschiedenis leert ons dat de middenklasse een cruciale rol speelt bij moderniseringsprocessen. Moeten wij ons ontwikkelingsbeleid op dit punt niet fundamenteel heroverwegen?

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Het is goed dat deze rapportage er is en dat het multilaterale kanaal er onderdeel van uitmaakt. Ook goed is het streven om het particuliere kanaal eraan toe te voegen. Ik concentreer

mij op één specifiek thema, namelijk de ontwikkeling in de private sector. Daar is de afgelopen jaren steeds meer geld naartoe gegaan. Er is onvoldoende duidelijkheid over wat dat oplevert. De heer Boekestijn zegt terecht dat het goed is om een middenklasse op te bouwen, maar in heel veel landen waarin wij actief zijn, moeten eerst de basisvoorzieningen op orde komen. De ervaring leert dat de basisvoorzieningen voorafgaan aan economische groei en het ontstaan van een middenklasse. Graag hoor ik wat de visie van de minister hierop is, mede omdat hij zelf kritisch is op bijvoorbeeld de ORET-regeling. Ik zie veel projecten waarvan ik mij kan voorstellen dat die enig nut hebben, maar waarbij ik mij ook afvraag of het niet beter kan dan dat. Ik noem als voorbeeld het project in de mangosector in Mali. Ik kan mij voorstellen dat het nuttig is, maar in Mali werken de meeste mensen in de katoensector, die zorgt voor bodemerosie, terwijl de handelsregels oneerlijk zijn. Het is misschien beter om je daarop te concentreren en op de basisvoorzieningen. Vanwege de beschikbare tijd beperk ik mij nu tot het Nederlandse beleid betreffende hiv/aids. In de Kamer is een Meerpartijeninitiatief hiv/aids ontwikkeld. Heel veel geld moet specifiek worden besteed aan hiv en aids. Kunnen wij hiv en aids niet beter bestrijden door ons meer algemeen te richten op versterking van de basisgezondheidszorg? Het is een beetje paradoxaal dat hiv en aids misschien beter zijn te bestrijden door niet specifiek te eisen dat al het geld daar naartoe gaat. Wij zien daardoor in de praktijk problemen ontstaan. Graag krijg ik hierop een reactie, mede vooruitlopend op de begroting voor volgend jaar.

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. Eerst nog een vraagje over het Stabiliteitsfonds. Kunnen wij inzicht krijgen in de bedragen die ODA en non-ODA zijn en kunnen wij vernemen welke bedragen afkomstig zijn van Buitenlandse Zaken en welke van Defensie?

Voor de CDA-fractie is de rol van hoger onderwijs in succesvol ontwikkelingsbeleid heel belangrijk. Ik wil graag meer inzicht in de effecten van NFP en NPT. De toegang tot duurzame energie is een van de grote uitdagingen van de 21ste eeuw. Waarom is het aantal mensen dat per 2015 toegang moet hebben tot duurzame energiebronnen, naar beneden bijgesteld? Mijn fractie is verheugd dat zo uitgebreid informatie wordt gegeven over Kalimantan. De minister zet ook daar in op armoedebestrijding. Het is heel belangrijk dat mensen daar een leven kunnen opbouwen. Kan hij zeggen hoe dat gebeurt in de specifieke situatie aldaar? Mijn fractie is zeer verheugd in het jaarverslag te lezen dat het programma ORET een voorspoedige voortgang kent. Verder sluit ik mij aan bij de woorden van de heer Irrgang.

De vicevoorzitter van het Meerpartijeninitiatief hiv/aids is het volstrekt eens met de vraag die door de voorzitter ervan is gesteld: Hoe zorgen wij er in Nederland voor dat onze bijdrage aan de strijd tegen hiv en aids niet als negatief bijeffect heeft dat de basisgezondheidszorg wordt uitgehold? Dat is een punt van grote zorg van mijn fractie.

Mevrouw **Gill'ard** (PvdA): Voorzitter. Dit is de eerste resultatenrapportage die ik als Kamerlid mag behandelen. Ik vond de rapportage plezierig lezen. Complimenten voor de wijze waarop is gerapporteerd. De bijgeleverde cd-rom is uitstekend om mee verder te werken.

Vanwege de tijd moet ik een keuze maken uit de thema's die ik graag had willen bespreken. Wellicht kunnen wij op een ander moment de andere thema's bespreken. Wij hebben het bij de bespreking van het jaarverslag gehad over de vraag hoe gender daarin inzichtelijk kan worden gemaakt. Ik heb het antwoord van de minister gehoord en begrijp zijn bezwaar, maar misschien is het iets om een pilotproject op te zetten. Ik pleit ervoor om daarvoor water als thema te nemen. Het is algemeen bekend, en wordt internationaal steeds meer erkend, dat vrouwen een grote rol dienen te spelen in het realiseren van MDG 7: toegang tot watervoorzieningen en sanitaire voorzieningen. Het lijkt mij zinvol om na te gaan op welke manier vrouwen participeren in de oplossing en daadwerkelijk gebruikmaken van de sanitaire voorzieningen.

Ik hoorde mijn collega's vragen stellen over de private sector en ik heb zelf bij de behandeling van het jaarverslag gevraagd welke bedrijven baat hebben bij bedrijvenprogramma's als ORET: Nederlandse bedrijven of bedrijven in de ontwikkelingslanden. Het is positief dat het budget voor 100% is gebruikt, maar het is natuurlijk niet de bedoeling dat alleen bedrijven in Nederland er gebruik van maken. Ik heb geen antwoord gehad op die vraag. Waarschijnlijk krijg ik dat nu wel. Natuurlijk ondersteun ik het pleidooi voor goede basisgezondheidszorgvoorzieningen. Niet alleen het aanpakken van hiv en aids is noodzakelijk, maar ook het aanpakken van de moedersterfte. Vrouwen moeten tijdens de zwangerschap goed worden begeleid. Ik neem aan dat de minister op dit punt ingaat.

Minister **Koenders**: Voorzitter. Bij mijn beantwoording houd ik de volgorde van de vragenstellers aan. Ik dank de heer Boekstijn voor zijn vragen. Het centrale doel is inderdaad het leereffect. Hij moet deze resultaten-rapportage dan ook zien als iets extra's wat de Kamer krijgt van het ministerie van Buitenlandse Zaken naast het evaluatierapport, het jaarverslag, de brieven over de voortgang van beleid, het materiaal inzake landen-examens van de OESO en het rapport van de Rekenkamer. Op Buitenlandse Zaken kunnen wij ons voorstellen dat veel mensen niet precies weten op welke wijze een bepaalde input in de vorm van geld of mensen impact heeft op het bereiken van de millenniumontwikkelingsdoelstellingen. Iedereen realiseert zich dat dit een moeilijke keten is. Die moeten wij inzichtelijker maken voor de eigen mensen, voor de organisaties en voor de Kamer. Er zijn nog maar weinig landen die dat doen. Ik zeg dit niet om ons op de borst te kloppen. In Engeland wordt het ook gedaan. Het is een van de moeilijkste dingen die je kunt doen, want het is heel ingewikkeld. Je kunt een heleboel praktische dingen aangeven, bijvoorbeeld hoeveel mensen medicijnen krijgen tegen hiv of aids. De vraag is dan hoeveel daarvan door Nederland is gefinancierd en hoeveel door andere donoren én hoe het past in het hele gezondheidszorgsysteem. In de samenleving bestaat wel eens het idee "wij hebben dat geregeld", maar wij hebben niks geregeld. Het zijn de landen en de mensen zelf die dat doen. De keten is mede afhankelijk van wat mensen in die landen zelf doen. Wij katalyseren dat. Dat betekent niet dat het onmeetbaar is. Wij hebben zo-even al gezegd dat sommige dingen goed te meten zijn. Daar komt dan automatisch meer de nadruk op te liggen. Iedereen vraagt dan wat het is ten opzichte van het vorige jaar,

terwijl niet altijd datgene wat je meet, het belangrijkste is voor de ontwikkeling. Je kunt heel goed meten hoeveel kinderen naar school gaan, maar dat zegt nog weinig over de kwaliteit van het onderwijs. Dat wordt nu het grote probleem. Daarom gaan wij thans via de ketens precies na wat je kunt doen om de kwaliteit te verbeteren in een beleidsdialoog met de minister van Onderwijs ter plekke en met de organisaties die zich met de opleiding van onderwijzers bezighouden. De doelstelling is om die ketens inzichtelijker te maken en open voor kritiek te laten zijn. Laat daarover geen misverstand bestaan: wat mij betreft, kan iedereen erop schieten. Dat moet eigenlijk ook, omdat het ingewikkeld is. Met alle kennis en kunde die mijn ministerie en de organisaties en regeringen ter plekke in huis hebben, stellen wij voor om het zo te doen.

Dat 20% van de ontwikkelingsprojecten mislukt, is niet uitzonderlijk. Daarom is het zo belangrijk om te leren van de resultaten die je niet haalt. Het is overigens helemaal geen gek percentage vergeleken met het percentage geslaagde investeringen van het bedrijfsleven in Nederland. Het is inderdaad de vraag of de MDG's overal worden gehaald. Ik heb er nog wel hoop op. Dat is geen naïeve hoop. Ik vind dat wij daar internationaal op moeten inzetten. Daarom heeft dit kabinet het ook vooraan gezet en gezegd dat de resultaatrapportages en scans een onderdeel zijn van het debat met de samenleving. Wij zijn die honderd dagen niet hier gaan zitten, maar hebben andere delen van de samenleving, het bedrijfsleven, de niet-gouvernementele organisaties en dergelijke gevraagd om eraan bij te dragen. Dit brengt mij op het bedrijfsleven, een heel belangrijk onderdeel. Ik wil inderdaad meer gaan doen aan de rol van de private sector in ontwikkelingslanden. Ik ben ervan overtuigd dat het bedrijfsleven de motor is van technologieoverdracht en van werkgelegenheid. Scherper moet in beeld komen waarom het in sommige landen wel lukt en in andere niet. Er is ook relatief meer geld voor de rol van het bedrijfsleven. Deze week of volgende week wordt door het kabinet de tekst vastgesteld van een brief aan uw Kamer naar aanleiding van verzoeken om informatie over het ORET-programma. Dit programma wordt op grond van het regeerakkoord aangepast.

In het regeerakkoord staat dat het kabinet de rol van de private sector essentieel acht en zelfs wil uitbreiden, maar dat het bestaande ORET-instrumentarium op een aantal punten onvoldoende scoort. Voor zover het is bedoeld voor exportpromotie, is het niet erg effectief omdat er bijna nooit vervolgoexporten zijn. Het zijn altijd eenmalige leveringen. Voorts heeft de evaluatie geleerd dat de ontwikkelingsrelevantie beperkt is. Daarom hebben wij besloten om de regeling zodanig aan te passen dat ook het bedrijfsleven in de armste landen zelf, in het bijzonder het mkb, én het mkb in Nederland er beter profijt van kunnen trekken. Wij willen toe naar een systeem waarmee het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden kan worden versterkt. Wij doen daar meer voor. Dat kan via kadasters, wetgeving, Kamers van Koophandel en bijvoorbeeld het PSOM, dat buitengewoon effectief is om het bedrijfsleven inspanningen te laten verrichten die het risico met betrekking tot nieuwe projecten verkleinen. Ik vind het PSOM erg goed. In bijna alle ontwikkelingslanden vragen de mensen of wij meer kunnen doen via PSOM of PUM. Aangezien ik de rol van het bedrijfsleven essentieel acht, zal dit een belangrijk

punt van mijn beleid zijn. Wij moeten die rol versterken en verbeteren.

Er zit een andere kant aan en die heeft te maken met wat de heer Irrgang zei. De publieke sector is er natuurlijk niet om private investeringen te doen. Daarom is de kern van het beleid van Ontwikkelingssamenwerking altijd om met onderwijs, gezondheidszorg en infrastructuur publieke goederen te stimuleren, zodat mensen meer keuzes hebben. Dat geldt natuurlijk ook voor het bedrijfsleven ter plekke. De balans moet goed zijn. Het mangoproject is op zich heel belangrijk, maar ik heb niet de illusie dat ontwikkelingssamenwerking op zich werkt als deze niet is ingebed in forse veranderingen in de manier waarop ons internationale handelstelsel is georganiseerd en inzake schuldverlichting en de voorspelbaarheid van internationale kapitaalstromen. Anders kunnen de ontwikkelingslanden het vergeten: trade but not aid. Ontwikkelingssamenwerking zit niet in een schuttersputje. Kern is natuurlijk ook het veranderen van internationale verhoudingen.

Ik ben het eens met de opmerkingen over aids en hiv/aids. Ik heb ervan genoten dat het parlement het initiatief heeft genomen. Zoals bekend, ben ik een groot voorstander van parlementen die regeringen op dit punt goed controleren en er internationaal steun voor vragen. Er zitten perverse aspecten aan de manier waarop de aanpak van aids en hiv/aids wordt gefinancierd. Wij kennen de discussie over de verticale fondsen. De G8 heeft gezegd zich te committeren aan een aantal belangrijke fondsen op het terrein van deze ziektes. Of het echt gaat gebeuren, moeten wij afwachten. In een "vorig leven" ben ik voorstander geweest van verdubbeling van de uitgaven voor aids. Het was absoluut noodzakelijk om dat te doen. Ik vind nog steeds dat de humanitaire ramp en het feit dat een hele generatie wordt uitgewist, de prioriteit voor de aanpak van aids en hiv/aids verdedigbaar maakt, maar de Kamer heeft volstrekt gelijk. Wij zien in veel landen een desinvestering in gezondheidssystemen, zelfs een achteruitgang van faciliteiten voor familyplanning en een onvoldoende relatie van wat verticaal wordt gedaan tegen bepaalde ziektes. Wij zien al die onnoembare ziektes waaraan elke dag mensen sterven. Er sterft iedere minuut een vrouw in het kraambed. Dat is ook de realiteit. Ik ben het dus zeer eens met de opvatting die in de Kamer naar voren komt dat het in de kern gaat om verbetering van gezondheidssystemen en dat ook met fondsen die specifiek op één ziekte zijn gericht, of in feite op drie heel belangrijke ziekten, verbindingen moeten worden gemaakt met een goede gezondheidssector, want die is ook nodig om die ziekten te bestrijden. Daarom zijn wij van de sectorbenadering. Ik zie dat als een heel belangrijk punt.

Mevrouw Ferrier vroeg naar de beurzenprogramma's. Het gaat zowel om institutionele ontwikkeling als om fellowshipprogramma's. Wij hebben die net met een onafhankelijke methode geëvalueerd. Wij zullen de Kamer zo spoedig mogelijk informeren over de uitkomsten daarvan en tevens over eventuele aanpassingen die wij naar aanleiding daarvan voorstellen. Wij overleggen nu met de sector. Ook daarover wordt de Kamer uiteraard ingelicht.

Een heel belangrijk onderwerp is Kalimantan en duurzame biomassa. Ik kan er heel lang over praten, maar zal dat nu niet doen. Wij hebben, zoals bekend, een brief aan de Kamer gestuurd over de activiteiten in

Kalimantan. Naar aanleiding van interventies van de fracties van het CDA en de ChristenUnie hebben minister Cramer en ik er opnieuw naar gekeken. Dat heeft een intensivering van fondsen opgeleverd. De extra fondsen die het kabinet beschikbaar heeft gesteld op het terrein van energie, klimaat en ontwikkeling, zullen hun weerslag moeten hebben op dit type enorme problemen op de korte termijn. Als je er niet snel iets aan doet, is het bos gewoon weg. Door de veenbosbranden en dergelijke staat Indonesië op de derde plaats van CO₂-uitstotende landen! Snelle operaties zijn noodzakelijk, maar daaraan kleven altijd risico's. Wij nemen deze kwestie zeer serieus.

Mevrouw Gill'ard had nog een verzoek naar aanleiding van de motie op stuk nr. 14 waarvan ik de aanvaarding bij de bespreking van het Stabiliteitsfonds heb ontraden. Ik heb al gezegd dat ik er sympathiek tegenover sta, maar dat de balans wordt verstoord als ik ga doen wat erin wordt gevraagd. Met de Ieren en Britten zijn wij bezig met een evaluatie van de manieren van budgetteren. Het is overigens een goede manier van evalueren om dat met enkele landen tegelijk te doen. Dat maakt kostenbesparing mogelijk en je kijkt met meerderen naar hetzelfde. Wij doen dat zoveel mogelijk. Het gaat zeker niet alleen om de IOB. Als je met andere evaluatoren kunt opereren, moet je dat doen. Ik ben bereid om na te gaan of wij het door mevrouw Gill'ard genoemde punt in de evaluatie kunnen inbrengen. Daarvoor zijn dus ook twee andere landen nodig, maar wij kunnen zeggen dat er een belangrijk verzoek uit het Nederlandse parlement is. Daarover moeten zij ook niet te moeilijk doen. Wij zullen melden of het lukt.

Voorzitter. Ik meen alle vragen te hebben beantwoord.

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. De minister heeft een brief over het beurzenprogramma toegezegd. Mijn fractie vindt het belangrijk dat wij het forse budget dat wij nu hebben, niet alleen inzetten voor beurzen voor hoger beroepsonderwijs en universitair onderwijs voor studenten uit ontwikkelingslanden, maar ook voor hoger beroepsonderwijs en universitair onderwijs in de landen zelf. Nederland zou bijvoorbeeld behulpzaam kunnen zijn bij het opbouwen van juridische faculteiten om corruptie tegen te gaan.

Minister **Koenders**: Laat ik het maar opvatten als een stimulering om uw Kamer op een bepaalde manier te informeren.

De **voorzitter**: Met deze mooie zin van de minister zijn wij gekomen aan het einde van dit wetgevingsoverleg. Ik stel voor, over de zeven ingediende moties te stemmen dinsdag aanstaande, aan het einde van het debat met de regering.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik dank de minister en de hem vergezellende ambtenaren voor hun aanwezigheid en voor de beantwoording. Ik dank de Kamerleden voor hun inbreng en de aanwezigen op de publieke tribune voor hun geduld.

Sluiting 12.50 uur.